Redd Barna

«RASISME ER OVERALT»

Barn og unges stemmer om fordommer og rasisme

reddbarna.no

Noe av det viktigste prosjektet har vist er at forebygging av fordommer og rasisme må bli en naturlig del av skolens systematiske og kontinuerlige arbeid for å skape et trygt og godt skolemiljø, og forebygge mobbing. Elevene ønsker en rasismefri skole.

De ønsker å snakke om temaet rasisme, få mer kunnskap, og at arbeidet mot rasisme i skolen og andre arenaer i samfunnet må styrkes.

Redd Barna

Utgitt av: Redd Barna 2024
Tekst: Anne Elin Kleva, Christine Rackwitz og Risten Birje Steinfjell
Grafisk design: Anna Maria Pirolt, brodogtekst.no
Forside/Illustrasjoner: Kaho Suzuki
Trykk: Aksell

En stor takk til alle skolene som har tatt imot besøk, og til alle organisasjoner og andre som har bidratt til rekruttering av ungdom til samtaler.
Takk til Judith Tesfaghiorghis, Veslemøy Ask, Mette Bjerkaas og Anne Marte Johnsen for deres bidrag inn i medvirkningsprosessene med barn og unge.
Takk til alle som har bidratt med kunnskap og faglig innhold.
Takk til Stiftelsen Dam for støtte til arbeidet og rapporten.

STØTTET AV STIFTELSEN DAM

Redd Barna

INNHOLD

Innledning ... 4
Sammendrag ... 6
Ingen barn skal oppleve rasisme ... 8
Definisjoner og begreper ... 9

Elevenes stemmer: «Rasisme er overalt» ... 11
Fordommer og rasisme på skolen ... 12
Rasisme gjenspeiles i språket ... 16
Rasisme basert på etnisitet ... 23
Rasisme basert på religion ... 24
Subtile former for rasisme ... 25
Konflikter og kriser påvirker ... 27
Fordommer og rasisme mot samiske elever ... 29
Hva med de voksne i skolen? ... 32
Fordommer og rasisme på fritida ... 38
På sosiale medier ... 42
Rasisme i gaming ... 43
Slik påvirkes barna av rasisme ... 45
Slik håndterer barn rasisme ... 46
Årsaker til rasisme – sett med barnas øyne ... 49
Hva sier barn om undervisning om rasisme i skolen? ... 50
Mangfold som døråpner ... 52

Lærernes stemmer ... 53
Hva sier lærerne vi har snakket med? ... 54

Råd fra barn og unge ... 57
Hva kan skolen gjøre? ... 58
Hva kan elevene gjøre selv? ... 64
Hva kan foreldrene gjøre? ... 66
Idrett og fritidsklubber uten rasisme ... 67

Redd Barnas anbefalinger ... 68
Ressurser ... 72
Barnekonvensjonen ... 74

INNLEDNING

Mange barn og ungdommer utsettes for rasisme og fordommer på skolen, på fritida og på digitale og sosiale medier. Barn forteller at når de prøver å si ifra om fordomsfulle og rasistiske kommentarer eller hendelser til voksne, så blir de ofte ikke lyttet til. I tillegg blir de ikke tatt på alvor eller møter voksne som ikke har nok kunnskap om hvordan de skal oppdage, gripe inn og håndtere rasisme.

Alle barn har rett til et trygt og godt skolemiljø og en trygg oppvekst. Ingen barn skal bli utsatt for rasisme eller diskriminering. Det er viktig at alle voksne og samfunnet som helhet tar barn og unges opplevelser av å bli utsatt for rasisme på alvor. Følelsen av å bli likebehandlet i samfunnet man lever i, og respektert for den man er, er viktig for å føle seg inkludert.

Med denne rapporten ønsker Redd Barna å løfte barn og unges erfaringer og tanker om fordommer og rasisme. Vi ønsker å bidra med kunnskap om hvordan barn og unge opplever og håndterer rasisme i sin hverdag. I tillegg ønsker vi å trekke frem barn og ungdommers egne råd om hvordan både elever, skolepersonell, foreldre og samfunnet for øvrig kan bidra til å forebygge og bekjempe rasisme.

Denne rapporten er resultat av prosjektet «Fordommer og rasisme i skolen», der elever i barneskolen, ungdomsskolen og videregående opplæring har delt sine erfaringer og tanker om hvordan fordommer og rasisme preger deres hverdag, og hva som kan gjøres for å forebygge og bekjempe rasisme. I tillegg vil prosjektet resultere i et metodehefte til skoler og et undervisningsopplegg om rasisme, for å gi både elever og skolepersonell kunnskap om rasisme og ressurser som de kan bruke i skolen.

Formålet med resultatene fra prosjektet «Fordommer og rasisme i skolen» er:

- **Ta elevene på alvor!** Skoler, foreldre, politikere og samfunnet må ta barn og ungdom på alvor når de forteller at rasisme skjer – og alle må ta et ansvar for å bekjempe rasismen som skjer.

- **Forebygging av rasisme er en del av aktivitetsplikten i skolen.** Forebygging og bekjemping av rasisme må bli en naturlig del av skolenes systematiske og kontinuerlige arbeid med å skape trygge og inkluderende skolemiljøer, og forebygge alle former for krenkelser i skolen.

- **Styrke undervisning mot fordommer og rasisme i skolen.** Lærere må få mer kompetanse om hvordan undervise om tema, det må inn i lærerutdanningen og etterutdanningen. I tillegg må det utvikles flere gode og tilgjengelige læreressurser, slik at temaer relatert til mangfold, fordommer og rasisme integreres i undervisningen gjennom skoleåret, og ikke kun som en temauke.

FNs barnekonvensjon slår fast at alle barn har rett til å uttrykke sine meninger og bli hørt i alle forhold som berører dem, uavhengig av hvem de er, hvor de bor, eller hvor de kommer fra. Barn skal bli hørt, få mulighet til å påvirke på bakgrunn av egne erfaringer, og oppleve at deres meninger og refleksjoner har betydning og bidrar til endring. Dette er viktig for barn og unges selvfølelse og utvikling.

Tusen takk til alle barna og unge som har delt av sine erfaringer og kunnskap om hvordan dere opplever og håndterer rasisme i deres hverdag. Det er takket være dere at vi har kunnet lage denne rapporten. Dette er deres stemmer, og vi har alle et ansvar for at dere blir hørt.

Vi ønsker også å si takk til alle som har hjulpet oss med rekrutteringen, og som har delt av sin kunnskap. Takk til lærere, skoleledere, ledere på fritidsklubber og ulike organisasjoner i kommunene vi har besøkt.

Takk til Stiftelsen Dam for støtte til arbeidet og rapporten.

Hilsen Redd Barna

METODE

Denne rapporten er basert på bidrag fra ulike medvirkningsprosesser med barn og ungdom. Vi har snakket med barn på 5. og 7. trinn på femten barneskoler med god geografisk spredning, med ulikt elevantall, by og bygd, og i alle landsdeler i Norge. Vi har snakket med hele skoleklasser med ulik sammensetning av elever, og besøkt samiske skoler og skoler med en tospråklig samisk/norsk profil. Noen elever har opplevd rasisme selv eller vært vitne til rasisme, mens andre ikke har opplevd rasisme. I tillegg har vi hatt gruppesamtaler med noen elevråd på ungdomsskoler og gjennomført tolv innspillsmøter med ungdommer fra ungdomsskoler og videregående skoler.

Målet med medvirkningsprosessene har vært å gi elevene mulighet til å uttrykke sine meninger om hvordan de opplever fordommer og rasisme både i klassen, på skolen, på fritida og på nett. I tillegg har elevene selv fått komme med forslag til gode strategier for å bekjempe fordommer og rasisme i skolen. Ungdommene som har deltatt, har fortalt om hvordan de opplever at det er på ungdomsskolen eller den videregående skolen de er på, og de har kunnet reflekterte tilbake på sin tid i barneskolen. Ungdommene har i tillegg sammenliknet og pekt på forskjeller i hvordan de opplever at rasisme utøves og håndteres gjennom utdanningsløpet.

Vi har brukt ulike medvirkningsmetoder og har vekslet mellom bruk av filmer, plenumsdiskusjoner, gruppearbeid, og skriving på lapper. Vi har også brukt et skolekart som elevene kunne tegne på for å vise hvor elever opplever rasisme eller har vært vitne til rasisme i skolen. I tillegg har vi brukt NRK Super sine filmer om rasismens historie og fordommer, for å sikre at elevene vi snakket med, fikk grunnleggende kunnskap om fordommer og rasisme, hvordan det kan påvirke barn som rammes, og hvor de kan få hjelp.

Medvirkningsprosessene har vært dynamiske, og vi har måttet endre og tilpasse opplegget underveis. Vi har tilpasset aktivitetene til gruppestørrelse og alder, for å sikre at alle har fått mulighet til å uttrykke seg og føle seg trygge. Videre har vi jobbet med å skape trygge samtaler, slik at alle elevene følte at de kunne ytre seg uansett om de hadde erfaring med rasisme eller ikke, og fikk mulighet til å dele sine tanker enten muntlig i små grupper eller ved å skrive på lapper. Før, under og etter samlingene har vi hatt god kontakt med lærere og ansatte som kjenner barna godt. Dette gjorde vi for å få informasjon på forhånd om barne- og ungdomsgruppen vi møtte, og for å sikre at behov ble ivaretatt, og at elevene hadde noen å snakke med i etterkant hvis nødvendig. Informasjonen har vi også brukt til å justere og tilpasse innholdet og verktøyene i samlingene.

For å supplere informasjonen vi har fått fra barna, har vi gjennomført flere møter med ulike fagpersoner og representanter fra barne- og ungdomsorganisasjoner. Vi har også gjennomført samtaler med lærere og skoleledelse på flere av skolene vi besøkte, og hørt med dem om de jobbet forebyggende mot rasisme, og hvilke utfordringer de møter på.

«På barneskolen var det mer direkte rasisme, og det kom av at vi ikke hadde lært noe om rasisme. Så jeg tenker det er lurt å lære om rasisme tidlig på barneskolen, lære om forskjeller og respekt.»

Elev vgs.

SAMMENDRAG

Denne rapporten løfter barn og unges erfaringer og tanker om fordommer og rasisme og deres råd om hvordan de mener elever, ansatte i skolen, foreldre og aktører på fritidsarenaen kan bidra til å forebygge og bekjempe rasisme. Den er basert på bidrag fra ulike medvirkningsprosesser med barn og ungdommer i alle landsdeler i Norge og samtaler med fagpersoner, lærere og skoleledelse.

Noe av det viktigste prosjektet har vist, er at mange barn og unge opplever fordomsfulle og rasistiske kommentarer og hendelser både i skolen, på fritida, på sosiale medier og i gaming. Elever har fortalt at rasistisk språkbruk er mer utbredt og normalisert, og at kommentarer og skjellsord ofte uttales som en spøk og blir en del av elevenes dagligtale.

De har også fortalt at en del voksne i skolen og på andre arenaer ikke reagerer og håndterer rasisme som skjer, godt nok. Det kan innebære at de overser eller ikke får med seg det som skjer, og at mye av rasismen som elevene opplever, kan være vanskelig å identifisere og oppdage. Elevene fortalte at det kan dreie seg om blikk du får, utestenging, stereotypisering og å bli møtt med lavere forventninger.

Når vi har spurt barna og ungdommene om hvordan de opplever rasismen, og hvordan barn påvirkes, har de satt ord på mange vonde følelser, og det er tydelig at de som rammes av rasisme, blir sterkt preget. Barn og unge fortalte om alt fra at de kan føle seg alene og isolert, til at de ikke får sove og får mareritt og kan bli så redde at de ikke vil gå ut eller gå på skolen. For mange er det vanskelig å si ifra om det de har opplevd eller har vært vitne til.

De fleste elevene vi snakket med, fortalte at de har fått lite undervisning om fordommer og rasisme på skolen. Barna ønsket å snakke mer om og få mer kunnskap om temaet fordommer og rasisme, og de ønsket at arbeidet mot rasisme i skolen og andre arenaer i samfunnet ble styrket.

Det som har vært gjennomgående, er at elevene ønsker en rasismefri skole. De elevene som opplevde minst rasisme på skolen, fortalte at læreren spilte en stor rolle i det å skape et trygt og godt skolemiljø, og at de opplevde at disse lærerne tok tak i rasistiske ord og handlinger med en gang det skjedde. Så ifølge elevene selv nytter det å jobbe aktivt mot rasisme.

I samtaler med lærere, skoleledelse og fagpersoner har det kommet fram at det er mange som er genuint opptatt av å styrke arbeidet med å forebygge og bekjempe fordommer og rasisme i barns hverdag og i skolen. Samtidig nevnte de flere utfordringer som gjør det vanskelig å prioritere disse temaene i undervisningen, deriblant tidspress, manglende kunnskap og mangel på gode læringsressurser. Flere pekte på at det er et stort behov for at forebygging av fordommer og rasisme må prioriteres ytterlige og bli en naturlig del av skolens systematiske og kontinuerlige arbeid for å skape et trygt og godt skolemiljø og for å forebygge mobbing.

«Det burde
være et bedre lovverk
mot hatefulle og rasistiske
ytringer, vi kjenner ikke til
våre rettigheter eller hvor vi
kan rapportere om vi opplever
hatefulle eller rasistiske
ytringer»

Elev 9.trinn

OPPSUMMERING AV ELEVENES RÅD:

Barn og ungdommer er spesielt opptatt av at voksne uavhengig av om de jobber i skolen, er foreldre, er trenere, politikere eller jobber direkte med barn og ungdom, er gode rollemodeller og tar tak i rasistiske ord og handlinger når de ser dem. Her er deres råd:

HVA KAN SKOLEN GJØRE?

1. **Ha nulltoleranse mot rasisme.** Ta tak i rasisme med en gang det skjer.
2. **Skape et trygt og inkluderende skolemiljø.** Sikre god støtte til de barna som har opplevd rasisme på skolen, rett etterpå, men også passe på i etterkant så det ikke gjentar seg.
3. **Lytte til oss og ta oss på alvor!** Vær oppmerksom og lytt til elever som melder fra om rasisme og vær åpen for å ta samtalen når den dukker opp.
4. **Sikre økt kunnskap om fordommer og rasisme.** Ha mer relevant og bedre undervisning om fordommer og rasisme. Begynn tidlig i barneskolen!
5. **Lære oss ord og begreper, og betydningen bak dem.**
6. **Lærere må få mer kunnskap om mangold, samisk kultur og om fornorskningspolitikken.**
7. **Slutte med forskjellsbehandling av elever.** Lærere må tenke over egne fordommer og hvordan de behandler elever og hvilke forventninger de har til dem.
8. **Sikre mangfold i undervisningen og læringsmidler.** Sikre god representasjon blant lærere.
9. **Foreldre må kobles på.** Gi foreldre kunnskap om rasisme, og ta rasisme opp på foreldremøter.
10. **Samarbeide med andre skoler.** Skoler kan lære av hverandre.

HVA KAN ELEVENE GJØRE SELV?

1. **Inkludering er viktig!** Vær en god venn og si hei til nye elever i klassen.
2. **Tenk over egne fordommer.** Ikke døm andre før du blir kjent med dem.
3. **Støtt den som blir utsatt for rasisme.** Det er viktig å trøste og støtte den som blir utsatt for rasisme og vise at det som skjedde ikke er greit.
4. **Bruk positive ord og tenk over ditt språkbruk.** Pass på hva du sier til og om andre.
5. **Si stopp eller grip inn og si ifra om du er vitne til rasisme**. Hvis du ikke klarer å si ifra selv, si ifra til en voksen.

Hva kan foreldrene gjøre?

1. **Ha nulltoleranse for rasisme.** Foreldre må i større grad være oppmerksomme på at rasisme skjer og gripe inn om de overhører kommentarer eller er vitne til hendelser.
2. **Hør på det barnet sier og støtt barnet.** Skap et trygt rom for å kunne ta opp temaet rasisme og lytt til og anerkjenn opplevelser som barn og unge forteller om.
3. **Innhent kunnskap og snakk med barn om hva rasisme er.**
4. **Vær en inkluderende og antirasistisk rollemodell.**
5. **Snakk sammen og samarbeid med andre foreldre og skolen.**

Hva kan idretts- og fritidsklubber gjøre?

1. **Vis nulltoleranse for rasisme.**
2. **Innhent kunnskap om fordommer og rasisme, og hva det gjør med barn og ungdom.**
3. **Vær observant og reager aktivt når du overhører og ser at rasisme skjer.**

INGEN BARN SKAL OPPLEVE RASISME

Lovverket i Norge er tydelig på at ingen barn skal forskjellsbehandles. Det inkluderer også at ingen barn skal utsettes for rasisme på alle arenaer barn og ungdom er - inkludert digitale og sosiale medier. Barn må også få kunnskap om sine rettigheter.

BARNEKONVENSJONEN

Barnekonvensjonen forplikter de som bestemmer i Norge, til å sørge for at alle barn får respektert og oppfylt sine rettigheter etter barnekonvensjonen uten diskriminering. Dette innebærer å gjøre aktive tiltak, som å lage lover og regler som forbyr diskriminering.[1]

Artikkel 2 i barnekonvensjonen fastslår at alle barn har de samme rettighetene uten hensyn til blant annet hudfarge, etnisitet, kjønnsidentitet, språk, religion, funksjonshemning eller meninger. Dette er et grunnleggende prinsipp om ikke-diskriminering og gjelder for alle barn. Prinsippet inkluderer at ingen barn skal utsettes for rasisme. Rasisme og diskriminering kan komme til uttrykk på flere måter, både direkte og indirekte, åpent og skjult.[2]

Artikkel 12 skal sikre at alle barn har rett til å uttrykke sine meninger og ha innflytelse i saker som angår dem. Og artikkel 17 fastslår at alle barn har rett til å få informasjon som er tilpasset barn. Staten har et overordnet ansvar for å sikre at alle barn får sine rettigheter oppfylt.

Artikkel 29 i barnekonvensjonen skal også sikre at skolen er et sted hvor de skal få respekt for menneskerettighetene, at elevene utvikler respekt for de kulturer som er annerledes og forskjellige fra egen kultur, og at elevene er forberedt og ansvarlige for å leve i et samfunn hvor det er toleranse og forståelse for alle folkegrupper og folk som tilhører urfolk.

NASJONALT LOVVERK

I Norge har vi et nasjonalt lovverk som stadfester at det er forbudt med rasistiske ytringer og handlinger. Det er for eksempel straffbart å true eller å fremme hat på grunn av hudfarge, etnisk opprinnelse, religion, eller livssyn.[3] Paragraf 185 i straffeloven, også kjent som «rasismeparagrafen», ble laget for å forhindre hatefulle ytringer. Denne lovbestemmelsen forbyr diskriminerende og hatefulle ytringer både i offentligheten og mot enkeltpersoner og grupper.

I 1970 ratifiserte Norge FNs konvensjonen mot rasediskriminering, som trådte i kraft i 1969. Konvensjonen er inkorporert i norsk lov gjennom likestillings- og diskrimineringsloven. Statenes gjennomføring av FNs rasediskrimineringskonvensjon overvåkes av FNs rasediskrimineringskomité, som består av uavhengige eksperter. Likestillings- og diskrimineringsloven inneholder bestemmelser som sier at ingen skal bli diskriminert på bakgrunn av etnisitet, livssyn eller religion.[4] I tillegg fastslår Grunnloven § 98 at alle mennesker er like mye verdt, og at ingen skal utsettes for usaklig forskjellsbehandling. Dette er Grunnlovens likhets- og ikke-diskrimineringsprinsipp.

OPPLÆRINGSLOVEN

Alle elever har rett til et trygt og godt skolemiljø som fremmer helse, trivsel og læring, og alle ansatte i skolen har en aktivitetsplikt som skal sikre at alle elever får oppfylt denne rettigheten, jf. bestemmelsene om skolemiljø i opplæringsloven. Skolene skal ha nulltoleranse mot krenkelser som mobbing, vold, diskriminering, trakassering, herunder rasisme. Elever eller foreldre kan melde inn en sak til statsforvalteren dersom de mener at skolen ikke gjør nok for å sikre eleven et trygt og godt skolemiljø. Skolen plikter å informere elever og foreldre om disse rettighetene.

«De liker ikke fargen min, og landet mitt og religionen min.»

Elev 5. trinn

1) FNs konvensjon om barnets rettigheter artikkel 2
2) Høstmælingen, Kjørholt, Sandberg (red.) 2020, «Barnekonvensjonen – barns rettigheter i Norge» 4. utgave
3) Straffeloven § 185 og likestilling- og diskrimineringsloven
4) Lov 16. juni 2017 nr. 51 om likestilling og forbud mot diskriminering (Likestillings- og diskrimineringsloven)

DEFINISJONER OG BEGREPER

Det er viktig at barn, ungdommer og voksne har felles begrepsforståelse når de skal samhandle og snakke om temaet rasisme i skolen og ellers i samfunnet. Nedenfor er definisjoner på noen viktige begreper.

RASISME

Det finnes mange ulike definisjoner av rasisme. I dag bruker de fleste en bred definisjon som sier at rasisme er når noen blir utsatt for usaklig forskjellsbehandling eller diskriminering basert på etnisitet, religion, nasjonalitet, kultur eller hudfarge. Rasisme er også tanken om at noen er mindre verdt, og at de dømmes basert på deres gruppetilhørighet eller opprinnelse, som å være samisk, eller egenskaper man ikke kan forandre, som hudfarge.

Bangstad og Døving definerer rasisme slik:

1. å dele inn en befolkning i ulike kategorier der noen gis negative essensielle (uforanderlige) trekk

2. å redusere et individs identitet til de gitte negative karaktertrekkene for en kategori

3. bruke de negative karaktertrekkene som argument for underordning og diskriminering

Denne definisjonen peker på rasisme som noe mer enn fordommer på den ene siden og diskriminering på den andre. Ifølge Bangstad og Døving knytter rasismebegrepet fordommer og diskriminering sammen:

Rasisme har vi når fordommer begrunner diskriminering. Rasisme og diskriminering er også forbundet med makt, som er viktig å ha med i en strukturell forståelse av rasisme. Fokuset på makt og samfunnsnivå gjør at noen skiller mellom rasistiske fordommer på den ene siden og rasisme på den andre siden.

Rasisme kan ta mange ulike former, alt fra fordommer, hatefulle ytringer, trakassering, vold og utestengning. Det kan til og med føre til drap, slik som drapet på Benjamin Hermansen eller Johanne Zhangjia Ihle-Hansen.

Rasisme kan være hendelser i hverdagen, noe noen sier eller gjør, men det kan også være fordomsfulle holdninger i samfunnet. For å forklare ulike former for rasisme brukes derfor ofte begrepene **hverdagsrasisme**, **mikroaggresjoner** og **strukturell rasisme**.

DISKRIMINERING

Diskriminering er når mennesker blir usakelig forskjellsbehandlet på grunnlag av ulike diskriminerings-variabler, som for eksempel kjønn, etnisitet, religion, nasjonalitet, nedsatt funksjonsevne, seksuell orientering, kjønnsuttrykk, alder eller livsyn. Det kan også være en kombinasjon av disse grunnlagene.

HVERDAGSRASISME

Hverdagsrasisme kan dekke alt fra rasistiske ytringer og diskriminering til mer usynlige handlinger som blikk, latterliggjøring eller uttrykk for forakt.

Hverdagsrasisme er betegnelsen på hendelser i hverdagen som man ikke nødvendigvis tenker over er rasistiske eller har som intensjon å diskriminere. Den kan ofte være usynlig for de som ikke rammes av den, men det betyr ikke at den er mindre alvorlig. Det å få spørsmålet «hvor kommer du egentlig fra», eller bli stoppet i butikken for at vesken skal sjekkes, kan være uttrykk for hverdagsrasisme.

STRUKTURELL RASISME

Dette er betegnelsen på rasisme som kommer til uttrykk i samfunnsmessige strukturer snarere enn individuelle holdninger. Begrepet strukturell rasisme blir anvendt på mer overordnede og tidvis mindre synlige samfunnsmønstre som bidrar til at mennesker med en annen hudfarge, etnisitet og/eller kultur blir lavere vurdert, og som påvirker deres muligheter i samfunnet. For eksempel viser undersøkelser i Norge at personer med ikke-vestlige navn opplever diskriminering på arbeidsmarkedet og boligmarkedet.

FORDOMMER

En fordom er en forutinntatt holdning. Det er antagelser om andre som er basert på ideer eller forestillinger uten at de baseres på fakta, fordi vi påvirkes av samfunnet rundt oss, det vi har sett på TV, i medier, lest om i bøker eller hva andre forteller oss.

Vi har alle fordommer. Problemet oppstår når vi ikke stiller spørsmål ved egne fordommer og ikke er villige til å justere dem. Når fordommer fører til diskriminering av grupper eller enkeltmennesker på bakgrunn av deres hudfarge, religion, kultur eller etnisitet, bidrar fordommer til rasisme. Fordommer kan også bygge på stereotype forestillinger om grupper og dermed skape unødige skiller mellom mennesker.

STEREOTYPIER

Stereotypier er en generalisert forestilling eller kategorisering av hvordan man tror mennesker eller grupper av folk er. Stereotypier har lett for å sette seg og bli oppfattet som uforanderlige sannheter og kan være tett knyttet til fordommer.

MIKROAGGRESJONER

En mikroaggresjon er ofte en uttalelse eller handling som er indirekte eller vag, men som oppfattes som en nedvurdering av en person eller gruppe.

Mikroaggresjoner er summen av hverdagslige bemerkninger, nedsettende kommentarer og subtile handlinger som en person kan oppleve. Mikroaggresjoner kan ha en god intensjon, men treffe feil, for eksempel når noen sier «så flink du er i norsk» eller «så fine krøller du har». Dette kan gi folk følelsen av at de er annerledes og ikke har en betydningsfull plass i fellesskapet. Å bli utsatt for stadige mikroaggresjoner er sårende og kan være skadelig for selvtillit og psykisk helse.

MELANIN

Melanin er et pigment i huden som mennesker har mer eller mindre av, og som påvirker hudfargen. Betegnelsen melaninrik ble laget av African Youth in Norway i 1999, som en nøytral samlebetegnelse for alle mennesker som kan oppleve rasisme basert på hudfarge. Melaninrik brukes gjerne for å beskrive personer som har mye melanin i huden, mens melaninfattig brukes for å beskrive personer som ha mindre melanin i huden.

MINORITETSSTRESS

Minoritetsstress er den tilleggsbelastningen man kan bli utsatt for som minoritet. Det kan dreie seg om å oppleve negative reaksjoner, eller frykte at de oppstår, men også om skam og vonde følelser knyttet til hvordan man ser på sin egen identitet som minoritet.

Definisjoner og begreper er definert i samråd med ulike fagpersoner, samt bearbeidet og hentet fra følgende kilder:
Bangstad og Døving (2015). *Hva er rasisme*. Universitetsforlaget
Andersson, M. (2022, s. 24). *Rasisme. En innføring*. Fagbokforlaget. Hentet fra: https://www.imdi.no/om-integrering-i-norge/kunnskapsoversikt/rasisme-og-diskriminering/#REF_10
Dembra: https://www.dembra.no/no/fagtekster-og-publikasjoner/artikler/rasisme
FAFO (2022): *Hverdagsintegrering En pilotundersøkelse om tillit, tilhørighet, deltakelse og diskriminering i innvandrerbefolkningen*
Bufdir https://www.bufdir.no/statistikk-og-analyse/etnisitet-religion/begreper
Språkrådet https://www.sprakradet.no/svardatabase/sporsmal-og-svar/hvilke-ord-kan-brukes-om-hudfarge/
Store norske leksikon: snl.no/melaninrik
Jessen, Reidar Schei. «Minoritetsstress». Store norske leksikon (2023), Hentet fra: https://snl.no/minoritetsstress

ELEVENES STEMMER:

«RASISME ER OVERALT»

Skolen skal være et trygt sted å være for alle elever. Mange opplever denne tryggheten på skolen, mens andre ikke gjør det. Det har vært stor variasjon mellom erfaringene til elevene, mellom skolene og mellom klassene vi har møtt.

Det vi trekker frem i denne rapporten, er erfaringene til elever som selv har opplevd eller vært vitne til ulike former for fordomsfulle eller rasistiske kommentarer eller handlinger. For noen elever har det vært vanskelig å sette ord på det de har opplevd, eller definere hva som har vært rasistisk og ikke. Vi har ikke tolket deres opplevelser, men gjenspeiler dem slik de har blitt fortalt. Barn og unges språk og forståelse av rasisme kan skille seg fra hvordan voksne, lærere og fagpersoner snakker om rasisme.

FORDOMMER OG RASISME PÅ SKOLEN

I våre skolebesøk og gruppesamtaler har barn og unge satt ord på mange ulike former for fordommer og rasisme som de utsettes for eller har vært vitne til. De har fortalt at rasisme skjer på alle arenaer der de befinner seg, og at de første opplevelsene ofte har vært i tidlig barneskole eller til og med barnehagealder.

Mye av rasismen og fordommene elever møter på, skjer særlig gjennom språk, men også gjennom handling eller i mer subtil form, for eksempel blikking, utestengning og liknende. Det skjer mellom barn og ungdom, men også fra voksne.

Elever har fortalt at de opplevde å bli utsatt for fordommer og rasisme fra elever på trinnet og fra elever fra andre trinn. Felles kjennetegn på de klassene der elevene erfarte mest rasisme på skolen, så vi på lappene der elevene kunne skrive anonymt om hvordan skolemiljøet var: at klassemiljøet opplevdes som dårlig, det var mye stygg språkbruk og utestengning. Det var ikke lett å være seg selv, skille seg ut, og mange opplevde seg utrygge i klassen sin.

«Jeg har opplevd for mye rasisme.»
Elev 7. trinn

«Da jeg gikk i 7. klasse, var det en andreklassing som kom til meg og sa: «Æsj, du er brun.» Så spurte jeg: «Hva er galt med det?» Så fikk jeg til svar: «Du er mindre verdt.» Han gikk i 2 klasse. Jeg sa ifra til en lærer, men da sa læreren bare at han gikk i 2. klasse, så han mente sikkert ikke noe med det.» *Elev 9. trinn*

«Det er rasisme i gangene. Ikke til meg, men jeg har overhørt folk.» *Elev 5. trinn*

«Jeg har sett og hørt rasisme overalt. Norge er bare rasistisk som faen. Og skolen her suger, så alle som er svarte, blir kalt N-ordet, folk som er asiater, blir kalt «hundespiser», folk som er hvite blir kalt «snø». *Elev 7. trinn*

De var tydelig på flere av stedene vi besøkte - særlig skoler som hadde lite mangfold i elevgruppa og ellers på skolen - at elever kunne ha veldig ulik opplevelse av skolen og om rasisme skjer og i hvilken grad. Noen elever hadde liten kjennskap til hva rasisme er og fortalte at de ikke hadde opplevd eller sett rasisme, mens andre elever fortalte om og skrev på lapper eksempler på rasistisk språkbruk og hendelser.

«En gang vi gikk utenfor en skole, så kom tre kinesiske elever foran en gjeng, så sa gjengen til dem: «Hele Kina er foran oss.» *Elev vgs.*

MEST RASISME DER VOKSNE IKKE ER

Flere elever fortalte at de kunne oppleve mer fordomsfulle og rasistiske kommentarer og hendelser fra andre elever i overganger fra timene til friminutt, i korridorene, i skolegården, på ballplassen og i garderoben.

«I spisesalen følger ikke lærerne med, og der kan de hive mat på deg eller mobbe deg fordi du har mat fra et annet land. Hvis du spiser nudler f.eks. fordi du kommer fra Kina, så kan de mobbe deg for det.» *Elev 5. trinn*

«I garderoben er det KKK-møte. Ku Klux Klan. Der skjer det mye. Det blir fort alle mot én. Jeg er good. Men for mange andre kan det bli vanskelig. For der kommer alt ut. Der er det jo ingen voksne. Så der kan det bli rasisme også.» *Elev 9. trinn*

«På skolegården var det en sjuendeklassing som sa til noen i klassen vår: «Dra deg tilbake til landet ditt, jævla utlending.» *Elev 7. trinn*

«I korridorene er det færre voksne. Da skjer det mer der. I garderobene er det maks – der er det jo ingen voksne.» Elev 9. trinn.

«Det er ingen som sier det høyt i klasserommet. Da har man et game face.» *Elev vgs.*

RASISME I GRUNNSKOLEN

Hvis barn på de yngste trinnene brukte rasistiske ord, mente elevene vi snakket med, at det nok ikke var med hensikt. De sa at de yngre barna ikke mente å være rasistiske, og at de brukte rasistiske ord uten å vite hva de betydde. På så lave trinn mente elevene at foreldre kunne påvirke mer, fordi så unge barn i større grad fortalte om hendelser på skolen hjemme. Uansett alder mente elevene at det var viktig at foreldre tok praten med barnet sitt om hva som er rett og ikke rett å si og gjøre.

«Jeg tror at små barn i 1. eller 2. klasse, eller i barnehagen, ikke vet hva de sier, og kan rope ut rasistiske ord. Men det er fordi barn er nysgjerrige.» *Elev 9. trinn*

«På barneskolen var det mer direkte rasisme, og det kom av at vi ikke hadde lært noe om rasisme. Så jeg tenker det er lurt å lære om rasisme tidlig på barneskolen, lære om forskjeller og respekt.» *Elev vgs.*

«Jeg føler det er verre jo yngre de er. Det er ille nå også på barne- og ungdomsskolen.»
Elev vgs.

«Noen kalte meg fordømt apekatt.» *Elev 5. trinn*

«Det er litt rasisme på trinnet.» *Elev 7. trinn*

Da en av elevene på en samling i videregående skole kommenterte på at det er mer direkte rasisme på barneskolen, fordi yngre elever ikke hadde lært noe om rasisme, kalte en annen i samme rom det for uskyldig rasisme:

«Det er uskyldig rasisme, som jeg kaller det, fordi man ikke vet hva rasisme er.» *Elev vgs*

Elevene vi snakket med, var ikke alltid enige med hverandre om hvorvidt det var mer rasisme på barneskolen enn på ungdomsskolen. Men de mente det var mer alvorlig på ungdomsskolen, for da er de eldre og skal tenke mer over hva de faktisk sier og gjør.

«Jeg synes det var mer på barneskolen. Fordi det er barn som sier det. På ungdomsskolen tenker vi mer over hva vi sier.» *Elev 9. trinn*

«På barneskolen skjønner ikke barn så godt hva som blir sagt, men nå på ungdomskolen, hvis noen sier noe frekt, noe rasistisk til meg, så skjønner jeg hva de sier, for jeg har lært om det.» *Elev 8. trinn*

«Det var verst på barneskolen. Vi var i en klasse med 50 elever. Det var to parallellklasser slått sammen, og så delte de oss i to–tre grupper, noen ganger samlet. Lærerne klarte ikke å følge med. I matte delte vi oss i tre. I norsk, engelsk, naturfag hadde vi fagene alle sammen i lag.» *Elev vgs.*

Rasisme i barnehagen

Selv om Redd Barna ikke besøkte barnehager, husket flere elever at de hadde opplevd fordomsfulle og rasistiske kommentarer og hendelser eller ord i barnehagen. Elever var tydelige på at det ikke var greit, og at barnehagepersonell og foreldre i barnehagen må jobbe forebyggende mot og håndtere når rasisme oppstår i barnegruppen.

«I barnehagen kalte XXX faktisk XXX for bæsjen brun.» *Elev 9. trinn*

«I barnehagen og på barneskolen var det mange som kalte meg Tarzan, fordi jeg ser sånn ut.» *Elev 9. trinn*

«I barnehagen en gang var det en lek der noen sa: «Bare lyse barn får være med.» Jeg hadde en venninne med mer melaninrik hud, og hun fikk ikke være med på leken.»
Elev 9. trinn

«Småbarn også i barnehagen blir påvirka, jeg har hørt de minste barna si ord som jeg ikke hadde forventet de skulle si ...» *Elev 9. trinn*

«På ungdomsskolen var det rasisme i klassen. En gang gikk jeg foran noen gutter, og de sa: «Jeg ser deg nå, men ikke klokka seks om kvelden.»

Elev vgs.

Elevene var imidlertid enige om at det var mye stygt språkbruk på ungdomsskolen og tidvis «hardt miljø» med mye som ble sagt på «kødd». Dette mente elevene var rasisme, og at det førte til ekskludering, utestengelse, og skapte mangel på tilhørighet og trygghet i skolen.

«Jeg tror ikke folk turte å være rasistiske på barneskolen. De var redde for lærerne. Nå på ungdomsskolen er vi vant til å få kjeft, så de bryr seg ikke.» *Elev 9. trinn*

«På ungdomsskolen var det egentlig en veldig multikulturell skole, og så var det en del flyktninger som kom til skolen fra afrikanske land. Og så når det var Black Friday og Black Week, så var det mange som syntes det var morsomt å kødde med dem hele uken og si at de skulle banke dem, og siden det var Black Week, så var det lov. Det er ikke greit.» *Elev vgs.*

«Jeg har hørt mange historier om rasisme, om historier som medelever på trinnet har fortalt. Men jeg har ikke vært vitne til det selv. For eksempel at man ikke blir inkludert, fordi man ikke har på seg de samme klærne på grunn av religion eller etter hvilken hudfarge man har.» *Elev 9. trinn*

OVERGANGEN TIL VIDEREGÅENDE OPPLÆRING

Vi snakket ikke med like mange videregående elever i løpet av prosjektet som vi snakket med ungdomsskoleelever. Men de videregående elevene vi snakket med, hadde mange ulike erfaringer. Noen mente at det var mer fordommer og rasisme på barneskolen og ungdomsskolen enn på videregående skole, mens andre vi snakket med, mente det motsatte.

«På ungdomsskolen var det mildere, det er mye mer alvorlig på vgs. Jeg går i en helt «hvit» klasse, men de lager masse jokes mot mørke hele tida selv om det ikke er noen mørke i klassen.» *Elev vgs.*

«Det er rasisme absolutt hver eneste dag. Det er en Nazi i klassen min. Han tegner svastikaer overalt. Ingen gjør noe med det.» *Elev vgs.*

«Det er også ekstremt mye «Hitler jokes». Jeg går på yrkesfag i bygg og anlegg, og mange former svastika med kniv på det vi jobber med. Så det er tonnevis av svastika og mange Hitler-tegninger overalt. Og alt dette er på kødd, men så er det jo ikke helt det. De er ikke 100 % rasister, men så kødder de med at de er rasister, og sånt. Og det blir jo på en måte i seg selv veldig rasistisk. Lærerne får ikke gjort så mye, eller de gjør i alle fall ikke så mye.» *Elev vgs.*

Noen videregående elever løftet at det kunne ha noe med at de hadde mer «cancel culture» på videregående skole, på norsk: kanselleringskultur, som betyr at elevene trakk seg unna og oversa elever som de mente hadde utsagn eller holdninger som de ønsket å ta avstand fra. På bare én av ungdomsskolene vi besøkte, snakket elevene om den samme kanselleringskulturen.

«Jeg tror. I hvert fall i det siste. På videregående. Black Lives Matter ble litt en trend. Så hvis noen som hører nå at noen sier nedsettende ord om andres etnisiteter, er det blitt en «canselled culture», altså kanselleringskultur. Men jeg vet ikke, gjør de det fordi de ikke synes det er greit, eller fordi de synes det er trendy? Jeg tror de gjør det mest fordi det er trendy. Før reagerte de ikke.» *Elev vgs.*

«Hvis du er rasistisk, så blir du cancelled. Alle går imot deg.» *Elev 9. trinn*

Asyl-
søker
Gypsy
Ching
chong
Føkkings
jøde
N-
ordet
Ape
Banan-
spiser
Pakkis
Chipper
Same-
lort
9/11
Langpanne
Nudel-
pakke
Svarte
slave
Hunde-
spiser
Jævla
utlending
Bomber
Jævla
guling
Araber
Ooga-
boga
Brunost
Nugatti
Svarting
Terrorist
Samejævel
Slave

RASISME GJENSPEILES I SPRÅKET

Majoriteten av barn og unge som vi har snakket med, har fortalt at rasistiske ord og uttrykk er utbredt.

På barneskolen var det N-ordet som var mest utbredt av rasistiske ord. Men også ord som svarting, ape, ching chong og andre blir brukt i stor grad.

«Vi bruker rasistiske utsagn mot hverandre hele tida.» *Elev 10. trinn*

«De tegner og skriver og sier mye rasistiske ting. En dag da jeg og en venninne gikk ute, så syklet det noen gutter forbi og sa N-ordet. En annen gang så gikk vi og så en gutt sykle forbi og kalte venninnen min for japaneser. Vi har mange rasistiske folk i klassen og på skolen. Nesten alle sier N-ordet av guttene. De har sagt sånn: «Æsj, ikke spis sånn mat, det stinker.» *Elev 9. trinn*

«TXXX, AXXX, JXXX, OXXX og GXXX er hele tida rasistisk og sier N-ordet og kommenterer på andre sin mat og kultur og utseende. Det er sånne ting som skjer hver dag. Det er folk i klassen og på hele skolen.» *Elev 9. trinn*

Det er særlig i ungdomsskolen at elever fortalte at rasistiske ord nærmest ble normalisert som en del av språkbruken i klassene. Ut ifra samtalene på ungdomsskolen skyldes normaliseringen av en del rasistiske ord at sjargongen på ungdomsskolen og språkbruken til tider er veldig hard. Samtidig har elevene poengtert at de opplever at lærerne på ungdomsskolen tar mindre tak i rasistiske ord og språkbruk enn hva lærere på barneskolen gjorde.

«Hvis lærerne her på ungdomsskolen ser rasismen veldig tydelig, og hvis det er aggressivt, reagerer de. Og så er det noen lærere som reagerer mindre på det enn andre. Så forskjell på dem.» *Elev 9. trinn*

«N-ordet ble opprinnelig brukt av hvite slaveeiere. Det er derfor det har så stor slagkraft.»

Elev 9. trinn

«Vi har et sånt problem på skolen vår også. Ekstremt mye bruk av skjellsord, mye rasistiske skjellsord, ofte på kødd. Folk synes tydeligvis at det er morsomt, og tenker at det er greit.»

Elev 9. trinn

«Vi hadde en sak i klassen der guttene i klassen var veldig rasistiske mot venninnen min, og jeg sa alltid noe tilbake. Hun sa hun ikke brydde seg. Endelig sa hun ifra til lærerne, og da begynte det å stoppe. Det var en sak som varte ganske lenge. Jeg likte aldri at de var rasistiske, og jeg sa alltid ifra til henne at det ikke var greit. Når hun sa noe om hva alle guttene sa, så ble jeg veldig glad fordi det var veldig bra. Guttene var helt jævlige mot henne og kommenterte på alt hun gjorde. Jeg og hun sa alt til lærerne, og det begynte å stoppe. Men guttene begynte å hate oss siden vi sa noe. Nesten hver gang vi er ute, så får vi noen typer kommentarer, og jeg skulle ønske at foreldrene deres vet hva barna sine sier, fordi de ville ha blitt så skuffet.» *Elev 9. trinn*

FRA SPØK TIL ALVOR

Elevene har vært tydelige på at konteksten har noe å si for hvor alvorlig språkbruket oppfattes. På noen skoler var fordomsfulle og rasistiske ord og kommentarer en del av sjargongen til elevgruppen eller ble uttalt som en spøk og ble på den måten «godtatt av» andre. Kontekst og hvem som sier det, avgjorde om noe oppfattes rasistisk eller ikke i elevgruppen. Samtidig var det ikke alltid lett å vite hvor grensen går.

På flere av våre skolebesøk kommenterte elevene at rasistiske ord blir sagt med humor eller på «kødd», men flere elever mente det ikke var greit uansett om det var sagt på tull eller ikke. De elevene som mente at rasistiske ord kun var på tull, trodde ikke at noen rundt dem tok det negativt, mye fordi de opplevde å

få liten motstand eller tilsnakk for det. Flere elever var imidlertid tydelige på at elever kunne bli såret og truffet av det som ble sagt på «kødd» uansett, og at det gjorde det ekstra vanskelig å si imot og stå opp mot det som ble sagt.

«Det ser ut som det er mange som gjør det på kødd, men så er det liksom ikke kødd samtidig. Det blir jo noe negativt med det uansett. De tenker kanskje at de kan gjøre på kødd, og da vil de ikke bli straffet for det.» *Elev 10. trinn*

«Det er en dårlig måte å kødde på, og selv om du er venn med noen og sier noe imot dem, så er det fortsatt rasistisk.» *Elev 9. trinn*

«På ungdomsskolen var det ofte litt mer «milde jokes», og så var gjerne personen selv med på det, eller sa i hvert fall at han/hun var med på det.» *Elev vgs.*

«Jeg føler også at ungdommer på skolen tar det ulikt, fordi da er det sånn at når to venner går, og da er det «du er sånn og sånn og sånn», da er det på en måte tull, da, men liksom ja. De sier ikke *jeg bare tulla* men de sier masse smårasistiske ting for å gjøre en spøk ut av deg. Det er ikke alltid greit.» *Elev 8. trinn*

En del av ungdommene kommenterte på at barn som brukte rasistiske ord, ikke nødvendigvis tenkte over at det var rasistisk, men at de bare sa det. De nevnte at når barn blir eldre og modnes, så forstår de mer av betydningen av ordene de bruker. I noen elevgrupper betydde det at rasistisk språkbruk ble mindre, mens i andre elevgrupper ble det mer normalisert, og da som en del av et «hardt språk», som en elev definerte sjargongen i elevgruppen.

«Det er mye hardt språk. Men det er på en måte en del av språket – ikke rasistisk ment. Mest på tull – bare for å snakke sånn.» *Elev 9. trinn*

«Alle kan utøve rasisme, også uten å være klar over det selv, du bare slenger ut en kommentar, liksom.» *Elev 5. trinn*

«Jeg blir kalt asylsøker, fordi jeg ikke ble født i Norge. Og derfor blir asylsøker brukt som skjellsord.» *Elev 9. trinn*

«Jeg har hørt «svarte slave» skikkelig mange ganger faktisk og «svarting». Det påvirker meg ikke så mye lenger, faktisk, har hørt det så mange ganger.» *Elev 8. trinn*

N-ORDET BLIR NORMALISERT

På de aller fleste stedene der vi har snakket med barn og ungdommer, er N-ordet et av de mest vanlige rasistiske ordene som blir brukt, og i mange klasser hadde N-ordet blitt normalisert som et skjellsord på lik linje med andre ord.

«Normalt å bli kalt N-ordet på skolen.» *Elev 9. trinn*

«N-ordet brukes mest, det brukes i klasserommet også, de bare skriker det til hverandre. Det har blitt som et vanlig ord. Alle sier det til hverandre.» *Elev 9.trinn*

«N-ordet er mer normalisert. Det blir brukt som et vanlig skjellsord på en måte. I en vanlig setning. Uten at det er ment som slemt. Som et vanlig ord.» *Elev 9. trinn*

Det varierte hvorvidt elevene kjente til N-ordets historiske betydning. Noen steder var det tydelig at dette hadde de lært om mens andre steder opplevde vi at elever brukte N-ordet uten å være bevisst på hvor negativt ladet ordet er, og at det er forbundet med slaveri, undertrykkelse, folkemord og tortur.

«Flere bruker N-ordet som skjellsord, som et helt vanlig ord. Uten at de vet hva det betyr.» *Elev 9. trinn*

Flere steder påpekte elever med melaninrik hud at det var særlig problematisk, sårbart og krenkende at elever som hadde hvit hud, brukte N-ordet.

«En ting jeg har lagt merke til, er at mange ungdommer i dag, spesielt de som er hvite, begynner å bruke N-ordet som kødd.» *Elev 8. trinn*

«Det er mest hvite som sier N-ordet på norsk og engelsk.» *Elev 9. trinn*

«N-ordet blir brukt så mye at folk ikke reagerer på at det blir brukt.»

Elev 10. trinn

HVORFOR ER DET IKKE GREIT Å BRUKE N-ORDET?

For det første er N-ordet en oppfinnelse hvite folk brukte for å omtale svarte folk. Det var altså ikke et ord mørkhudete mennesker brukte om seg selv. Og det er jo litt pussig at det nesten uten unntak er melaninfattige* folk som synes N-ordet er greit å bruke. De som tilhører en gruppe mennesker som aldri vil kunne bli omtalt med et ord skal ikke kunne bestemme hva en annen gruppe skal omtales som. Alle ord som noen finner opp for å omtale andre bør man være skeptisk til å bruke.

N-ordet har sin opprinnelse i ordet negro/negra som betyr svart. Ordet rasisme kommer i utgangspunktet fra tanken om at mennesker kan deles inn i raser, og at noen raser er bedre enn andre. Heldigvis er de fleste i dag enige om at det å dele mennesker inn i ulike raser med ulik verdi ikke er en god idé. Det å bruke ord som definerer mennesker etter hudfarge kan kategoriseres som rasisme. Dette gjelder uavhengig av både avsender og mottakers egen hudfarge.

Når noen sier at ordet er nøytralt i Norge, er det bare å se på hvordan ordet blir brukt for å skjønne at det ikke stemmer. Et eksempel er ordet «n….arbeid», et ord som beskriver arbeid som er så kjipt at ingen vil gjøre det frivillig. Det tyder i grunnen på at N-ordet ikke har vært nøytralt i Norge heller.

Ofte kan det være nyttig å spørre seg selv om hvorfor det i det hele tatt er nødvendig å referere til noens hudfarge. Vi mennesker defineres jo av mye mer enn hudfargen vår. Man defineres av hvilket geografisk område man har anene sine fra, hvor høy eller lav man er, kjønn, alder, seksuell legning, klærne vi går med og mye mer.

Og til argumentet om at man ikke mener noe negativt med det er det bare å si at det ikke er den som sier noe som bestemmer om det er negativt eller ikke. Det er den som blir omtalt som har rett til å bestemme det. Det finnes ingen fasit for hva som oppleves som rasistisk, men tenkende mennesker kan allikevel tenke gjennom hvordan mottakeren vil kunne reagere. Et godt eksempel på dette er det når noen sier at de ikke mener noe rasistisk med å bruke for eksempel N-ordet. Selv om man ikke mener det rasistisk er det ganske sannsynlig at den du omtaler vil oppleve det som rasisme.

Det kan ofte føles ganske vanskelig å snakke om vanskelige ting uten å tråkke folk på tærne. Det er jo heller ikke sånn at det finnes et fasitsvar på hva som er riktig å si. Av og til kan det virke som et ord er greit å bruke en dag, for så å være fullstendig respektløst dagen etter. Heldigvis er det ikke helt sånn. Hvis man i det hele tatt er nødt til å referere til hudfargen til noen, er den enkleste løsningen å spørre folk sjøl hva de mener. Hvordan tenker du selv at din hudfarge burde omtales?

Hilsen Antirasistisk senter
antirasistisksenter.no

*Melanin er et pigment som blant annet styrer hudfarge. Jo mere melanin man har i huden, jo mørkere blir man.

Elevene kunne bruke N-ordet og legge noe i det, det kunne bli brukt for å såre andre med vilje, eller det var en del av sjargongen mellom venner, som en spøk eller kommentar. Noen elever mente det var vanskelig å vite hvor grensen går, en spøk kan bli alvorlig og krenkende. Elevene mente selv at det var en forskjell i hvilken sammenheng ordet ble brukt, og hvem som brukte det.

«N-ordet blir popularisert. Mange som er eldre, bruker det, det er på sosiale medier. Du er kul hvis du bruker det ordet.» *Elev 9. trinn*

Samtidig som N-ordet hadde normalisert seg i flere elevgrupper, opplevde flere elever at N-ordet hadde mye hat i seg, og at de var tydelige på at N-ordet ikke skulle brukes uansett.

«N-ordet skal ikke sies uansett – fordi N-ordet ble brukt av slavemesterne mot slaver.» *Elev 9. trinn*

«N-ordet har så mye hat i seg. Selv om det brukes av folk som har samme hudfarge og samme religion.»

Elev 10. trinn

«Jeg tenker at det ikke bør være lov å si N-ordet, for det er ikke et fint ord, og det er masse bak det ordet, og det er ikke noe koselig med ordet. Man kan bruke andre ord i stedet. De som er fra Afrika og har mye melanin i huden, de har sånn N-pass, så de kan i større grad bruke N-ordet.» *Elev 9. trinn*

«Hvis en mørk person gir N-word-pass til en annen, men det har ingenting å si, du skal uansett ikke si det.» *Elev 10. trinn*

Fra samtale med ungdom 9. trinn om N-ordet:

Hvordan reagerer lærerne på N-ordet?

«Ingenting. De bare ser på de ungene. Det er samme reaksjon som hvis han (eleven så på vennen ved siden av) slår meg. De reagerer ikke.»

Var det forskjell på reaksjoner på barneskolen?

«Jeg tror ikke vi sa N-ordet så mye på barneskolen. Brukes mer nå. Fordi vi er eldre.»

Elevene fortalte at elever bruker mer N-ordet med venner, men ikke hjemme.

Hvor har dere N-ordet fra?

«Det er fra sosiale medier, liksom. Sanger og sånt, og hva vi hører i hverdagen.»

«N-ordet kan være et venneord også. Hvis jeg sier det til han, er det fordi vi er venner. Det er forskjell.»

Sier dere N-ordet hjemme?

«Jeg sier det aldri hjemme.»

«Mine foreldre hadde reagert hvis jeg hadde brukt det.»

«Det gjør meg skikkelig irritert når noen hinter om N-ordet uten å si det direkte. Når de bytter ut en bokstav eller prøver å si det på andre måter.»

Elevene opplevde det som svært problematisk at lærere og andre skoleansatte ikke slo ned på bruken av N-ordet blant elevene:

«Det var en gang i grupperommet at en person sa N-ordet og kommenterte på en person, og da var læreren akkurat der og hørte det, men hun gjorde ingenting.»

Elev 9. trinn

«Vi tre går i klasse sammen, og spesielt i fjor var det mange som brukte N-ordet. Og det vi har lagt merke til, er at lærerne later som de ikke hører det. Men med en gang vi sier noe som er mindre drøyt og ikke handler om rase eller noe, for eksempel «hold kjeft, din tulling», så tar de og setter ned foten på det, men ikke når noen sier N-ordet til en person. Læreren står foran i rommet og hører alt, men later som hun ikke hører det. Og når vi tar det opp og spør om hun skal si noe på det, så bare sier hun at hun ikke hørte noe, og skifter tema.» *Elev 9. trinn*

«Det var N-word-pandemi i starten av 8. klasse, men så klarte vi å bli kvitt det.» *Elev 9. trinn*

Da vi spurte elevene om hvorfor de hadde stoppet med det, fortalte de at flere og flere hadde sluttet å bruke N-ordet. En elev sa:

«Jeg tror vi bare ble lei av det ordet.» *Elev 9.trinn*

En annen føyde til:

«Jeg tror også at de som er mørke i huden, sluttet med å si N-ordet også.» *Elev 9. trinn*

Elever på mange av skolene fortalte at lærere ikke bruker N-ordet selv, men ved at de ikke reagerte eller ga konsekvenser i klassen når elever brukte N-ordet, så åpnet det for at elevene opplevde at skolen godtok bruken av N-ordet, og det fikk sin plass i språkbruken blant elever både i klasserom, i overganger og i skolegården. Dette opplevde elevene som problematisk, og mange mente at skoleansatte burde reagere, og at bruk av N-ordet hadde konsekvenser for skolemiljøet og særlig språkbruken til elevene.

«Mange som ikke bryr seg. De sier stopp, men når det ikke hjelper, så gir de seg.» *Elev 9. trinn*

«Lærere kan true med å ringe hjem hvis en elev bruker N-ordet, men så ringer læreren dem uansett ikke hjem. Læreren burde ta mer tak i det.» *Elev 10. trinn*

VOKSNE SOM ROLLEMODELLER

Barn og unge var tydelige på at det var stor forskjell på om andre elever brukte rasistiske ord, og om voksne brukte rasistiske ord, både i hvor krenkende de opplevde ordbruken, og fordi voksne burde være gode rollemodeller.

«Når man er sammen med vennene sine blir det mest oppfattet som kødd, for man er med vennene sine. Men om du går på gata og noen voksne kommer og sier til deg «kom deg ut av landet mitt» så blir det oppfattet veldig annerledes. Og jeg har mange eksempler med venner der det har skjedd.» *Elev 9. trinn*

På en av ungdomsskolene som vi besøkte, fremhevet elevene at hvis de hadde brukt samme språk som de gjorde i skolegården, hjemme, mente de det hadde fått konsekvenser. Samtidig trodde de foreldrene likevel visste en del, fordi de overhørte ungdommene deres ute blant venner. Foreldres innflytelse over hvordan elevene snakket sammen, sank med alderen. Samtidig fikk venner mer og mer påvirkning over språkbruken deres. Puberteten spilte også inn, trakk de frem.

«Jeg tror elever på ungdomsskolen synes det er viktigere hva venner mener, enn hva foreldre mener.» *Elev 9. trinn*

«Jeg tror det er etter puberteten. Da begynner man i større grad å knytte seg til medmennesker og setter verdi på familie, ting. Når man kommer i puberteten, blir det viktigere å bli likt av andre mennesker. Så da lager man en ny kultur.» *Elev 9. trinn*

I MATPAUSER OG KANTINA

Det var ikke uvanlig at elever fikk kommentarer på maten de hadde med seg i matpakka. Flere barn og unge fortalte at de kan få kommentarer på maten, og at det er hvordan maten ser ut eller lukter, som kommenteres på, eller at andre elever ikke vil sitte med deg.

«Når man spiser mat, blir man diskriminert på grunn av hvilken mat man har med seg, og folk sier at foreldrene ikke bryr seg om dem, og at det er derfor de får sånn mat.» *Elev 7. trinn*

«I spisesalen kan de kommentere på maten: «Æsj så ekkel mat du har!» *Elev 5. trinn*

«For eksempel hvis du får noe brunt å spise og så er du brun, så kan noen si at du må slutte å spise deg selv, da!» *Elev 5. trinn*

«På barneskolen fikk jeg kommentarer på mat – så sa en at jeg spiser hunder og katter. Da jeg sa det til læreren, sa læreren bare: «Det er jo sant.» Hun mente ikke at jeg spiser det, men at asiatere spiser hunder og katter, derfor var det han sa, sant.» *Elev vgs.*

«Du kan få kommentarer på maten, at det er spesiell mat, eller hvordan maten ser ut eller lukter, eller at andre elever ikke vil sitte med deg.»

Elev 5. trinn

Elever nevner også at mat som kylling, ris og melon blir brukt som rasistiske skjellsord.

«Noen bruker også mat som skjellsord, som: «Gå og spis kylling og melon.» *Elev 7. trinn*

En elev fortalte at det er utbredt på TikTok:

«Hvis du ser en svart person spise vannmelon, eller fried chicken, spille basketball, eller stjele og sånn der. Så er det masse well, well, well.» *Elev 9. trinn*

Hva betyr det?

«Det er rasistisk. Fordi de mener at det alltid er svartinger som gjør det. At det alltid er svarte som stjeler, osv.» *Elev 9. trinn*

Da vi spurte elevene om hvorvidt elever påvirkes av kommentarer på mat, mente elevene at det var personavhengig om man tok seg nær av det eller ikke.

«De blir kanskje litt usikre. Men det er jo skikkelig mat.» *Elev 9. trinn*

«Noen kan bli usikre, mens andre bryr seg ikke – for det er jo god mat!» *Elev 9. trinn*

Jeg ser deg nå, men ikke etter kl. 18 om kvelden

Snakk norsk

Du ser ut som sjokolade

Du skapte korona

Gå og ta en dusj

N-ordet, hore, svarting

Du ser ut som bæsj

Jævla terrorist og jævla araber

Du er ikke norsk nok!

Dra tilbake til landet ditt

Æsj, maten din stinker

RASISME BASERT PÅ ETNISITET

Som dere har lest så langt i rapporten, var fordommer, rasisme og forskjellsbehandling på grunn av etnisitet eller hvor melaninrik hud elevene hadde, noe mange elever snakket om og ga eksempler på.

Ut ifra samtalene mente elevene at jo mer melaninrik hud elevene hadde, eller hvis det var synlig at elevene hadde en annen etnisitet, så kunne det føre til at de ble mer utsatt for fordommer og rasisme.

«De liker ikke fargen min, og landet mitt og religionen min.» *Elev 5. trinn*

«Jeg ble kalt terrorist på grunn av huden min og kalt N*gro.» *Elev 7. trinn*

«Bruker hudfargen som rasisme. Er du gul, er du fra Asia. Er du brun, er du arabisk. Er du mørk, er du fra Afrika. Hvis du er fra Asia, kan de kalle deg guling.» *Elev 10. trinn*

«Jeg har sett at andre har blitt behandlet annerledes på grunn av hudfargen deres.» *Elev 7. trinn*

«Jeg ser vennen min bli behandlet feil fordi han er svart. Han blir banka av eldre.»

Elev 8. trinn

«Jeg har hørt mye stygge ting, og det var en fyr som sa stygge ting til en jente som var mørkere enn de andre.» *Elev 5. klasse*

«Guttene har også gått rundt og kalt folk homo eller bruker N-ordet. De har også sagt ting om andre religioner, f.eks. jøder, muslimer osv. De har også sagt ting om samer. Guttene har også sagt ching chong mot meg og tror at de snakker kinesisk. Og en gang da jeg la ut en «snap story», begynte folk å spørre meg om jeg spiste hund og katt, og sa masse andre ting.» *Elev 9. trinn*

Mange elever påpekte at barn og unge med asiatisk opprinnelse møter mye fordommer og får mye rasistiske kommentarer mot seg. Dette gjenspeiler seg også i hvilke skjellsord som blir brukt i mange av klassene.

”Jeg har også opplevd rasisme på 8. trinn, der folk har spurt om jeg spiser hund eller katt. Noen har gått rundt og kalt meg asiat. Og en gang jeg var ute med en venn, var det en gutt som sykla forbi og sa: «Æsj, japaneser.» På trening har mange gutter sagt at jeg burde gå hjem og spise ris eller «go home and do your homework». Og de har også sagt: «Æsj, gå vekk, kineser.» Gutter har også gått og spilt av kinesisk musikk og liksom pekt på meg og ledd av meg med vår tradisjonelle musikk. De har også tatt og ledd av hva jeg spiser, og ledd av at jeg bruker spisepinner.» *Elev 9.trinn*

«Jeg ble spurt en gang: «Hvor kommer du fra?» Jeg sa «Asia». Så sa han: «jævla terrorist.» *Elev 7. trinn*

«På skolen har jeg også opplevd en elev med asiatisk opprinnelse bli kalt ting som gal, asiat, hundespiser og lignende.» *Elev 9. trinn*

«Jeg er faktisk halvt asiat, så jeg hører mange ting.» *Elev 9. trinn*

«Jeg har hørt at noen som har asiatisk utseende, har fått kommentarer, andre har sagt: «Du er slem, for dere spiser hunder og sånn.» *Elev 5. trinn*

«Ching chong blir mye brukt. Også på TikTok.» *Elev 7. trinn*

«Da jeg var yngre, var det alltid en gutt som mobbet meg for å være kinesisk og sa masse dårlige ting om min kultur. I 7. klasse tok mange og ropte «kinesiske ting» i klasserommet.» *Elev 9. trinn*

RASISME BASERT PÅ RELIGION

Barn og unge fortalte at de ofte opplevde fordommer og rasisme basert på religion eller klær og hodeplagg som har tilknytning til deres religion. Dette kan være hijab eller turban eller andre religiøse plagg.

«Det er veldig mange som bruker stygge ord. Noen sa noe diskriminerende til meg på grunn av min religion.» *Elev 7. trinn*

«Du blir utestengt fordi du bruker hijab: for eksempel en jente med hijab som ikke får sitte med de andre i spisesalen.»

Elev 5. trinn

Elevene fortalte også om utestengning eller blikking og at det fører til stigmatisering og en følelse av utenforskap når andre har fordommer basert på tanker om religiøs tilhørighet.

«Du har rødt pass, og er født og oppvokst i Norge. Så opplever du rasisme på grunn av hodeplagget.» *Elev 8. trinn*

«Man blir fort satt i bås med en gang – i hvert fall hvis man går med hijab.» *Elev 9. trinn*

«Kan bruke ord som «bombere – faren din gjorde 9/11» og ord om ulike land eller religioner.» *Elev 8. trinn*

Under flere av innspillsmøtene vi hadde med ungdommer, nevnte flere at ordet jøde ble brukt som skjellsord, og vi spurte der elever selv kommenterte på at det ble brukt, om hvor utbredt det var:

«Ja. Det brukes en del. Ordet jøde brukes om negative ting.» *Elev 9. trinn*

«Fetteren min misliker jøder.» *Elev 9. trinn*

«Jeg har sett noen bli utestengt fordi de var jøde.» *Elev 9. trinn*

«Jøde er et veldig vanlig skjellsord, spesielt på ungdomsskolen.» *Elev vgs.*

«På ungdomsskolen hadde vi et halvt år hvor det var en guttegjeng som gikk rundt, og det gøyeste de visste om, var å kalle folk «jøde».» *Elev vgs.*

Flere nevnte også at kommentarene og utestengningen kan føre til at barn skjuler sin religiøse tro, ikke snakker om den eller slutter å bruke synlige religiøse plagg eller smykker. Noen fortalte at barn og unge de kjenner, unnlater å snakke om sin identitet og religiøsitet fordi de opplever at det kan skape ubehagelige kommentarer, spørsmål og i noen tilfeller hets.

«Noen tør ikke bruke hodeplagg fordi de opplever hat på grunn av det. Noen klipper håret på grunn av det. De har opplevd det fra barneskolen.» *Elev 8. trinn*

«Rasisme kan gjøre mye med deg. Noen tør kanskje ikke si hva de tror på, og at de tror på noe annet enn de andre gjør, eller de sier at de ikke tror på noe, selv om de egentlig er stolt over hvem de er.» *Elev 5. trinn*

«Folk kan bli redde for at rasistiske ting kan skje med dem, og folk kan være redde for å si hvor de kommer fra, eller hvilken religion de har, og hva de tror på. Det er veldig dumt!»

Elev 5. trinn

SUBTILE FORMER FOR RASISME

Mange av elevene i våre gruppesamtaler var veldig bevisste på at noen former for rasisme er vanskelig å oppdage eller identifisere. De fortalte om blikking, lavere forventninger, stereotypisering og utestengning.

Opplevelser av å bli oversett og ekskludert på en ikke-verbal måte er noe mange barn og unge har fortalt om også i tidligere forskning, der det å bli oversett, ledd av eller at ingen vil samarbeide med en, beskrives som relativt vanlig.[5]

> «Jeg føler at rasisme er ikke så direkte lenger, det er mer sånn blikk eller sånn.»
>
> *Elev 9. trinn*

«Det kan være kroppsspråk. Hvis du ser noen og ikke liker dem, så blikker du dem fordi du ikke liker dem.» *Elev 9. trinn*

«Det er ikke alltid sånn uttalt. Det er mest blikk, da.» *Elev 9. trinn*

«Hvis du er en svart gutt på videregående, blir du sett på som kul. Hvis du ikke «fit» (= passer inn) i den standarden som folk forventer, blir du utenfor. Det er mye stereotypisering.» *Elev vgs.*

Samtidig er det ut fra samtalene vi har hatt med barn og ungdommer, tydelig at de ikke alltid er sikre på om handlingen eller språkbruken var rasistisk eller ikke, og hvor grensen går. Særlig barn og ungdom som ikke utsettes selv og kjenner rasismen selv på kroppen, men er vitne til at ting skjer, er ikke alltid bevisste på at det er rasisme som skjer.

Ekstra sårbart var det for elever der majoritetselever i klassen motsa elever som opplever rasisme, med kommentarer som «Det er ikke ekte rasisme». Slike kommentarer var med på å sette ut elever og gjøre det ytterligere vanskeligere og utrygt å si ifra om opplevd rasisme. Når elever i en elevgruppe reagerer slik, viser det tydelig hvordan makt og gruppemekanismer kan spille inn i skolemiljøet – og på den rasismen som skjer i klasser.

Arbeid Redd Barna har gjort de siste årene med språkbruk i skolen, har vist at enkelte elever, ofte kalt av elevene selv de populære i klassen, er med på å definere sjargongen i gruppen, hva som er greit og ikke greit å si, og hvordan samspillet i gruppen skal være.

Samtidig snakket elevene om at det var forskjell på hvilke ord de brukte som humor internt i vennegjengen, og at det da kunne vise seg både holdninger og språk som de mente venner ikke ville sagt eller vist i andre fora.

I en gruppe med videregående elever kommenterte elevene at noen ungdommer kunne uttale seg rasistisk og fordomsfullt om andre internt i gjengen sin der den «tredje part» ikke var til stede, bak lukkede dører. Oftest var det ingen som turte å si imot. Noen ganger turte noen å kommentere på det.

«Jeg merker at når folk snakker om den tredje part, så er det gjerne i scenarioer som er bak lukkede dører, som ikke går utover noen der og da. Det kan være folk jeg kjenner godt, eller venner av meg, som sier rasistiske ting som de ikke hadde turt å si direkte til andre det gjelder. Det er kjipt å vite at de har slike holdninger. Folk er dårlig på å si imot. Jeg pleier ikke å gå til krig nødvendigvis av sånne ting, men jeg uttrykker min misnøye, og så tenker jeg at de tar det innover seg, og at de endrer holdninger hvis vi påvirker med summen av holdninger rundt dem. Fordi jeg tror det er den rette måten å gjøre det på, spesielt mot folk man kjenner godt.» *Elev vgs.*

5) Mathisen, S. & Dogani, B. (2020). *Lytt til oss: minoritetsungdoms opplevelser av rasisme i Innlandet. RAPPORT 3/2020 Likestillingssenteret.*

RASISME ER BRUDD PÅ ELEVENS RETT TIL ET TRYGT SKOLEMILJØ

For mange barn var det ikke så viktig å definere den rasismen som de opplevde som rasisme eller mobbing. Erfaringene og hendelsene de delte, var likevel tydelige tegn på at de opplevde rasisme, som er en form for mobbing og diskriminering, og dermed et brudd på deres rett til et trygt og godt skolemiljø, jf. opplæringsloven og bestemmelsene om skolemiljø.

«Det er vanskelig å forstå hva som er mobbing, og hva som er rasisme. Det må barn få mer kunnskap om. Når man er rasistisk mot en person, kan det fort behandles som mobbing.» *Elev 7. trinn*

«Jeg så en gutt som ble mobbet av noen eldre gutter fordi han var fra en annen plass i Norge. En jente kalte noen N-ordet.» *Elev 5. klasse*

KONFLIKTER OG KRISER PÅVIRKER

Det var ikke unormalt at lokale konflikter i Norge, internasjonale kriser som korona-pandemien eller krig og konflikter i utlandet dras med inn i klasserom.

Flere ungdommer nevnte eksempler på dette, som gjenspeilte hvordan fordommer og hva som er i nyhetsbildet kan prege holdninger i nærområdet og helt inn i klasserommet.

Under koronapandemien hadde flere elever fått negative og fordomsfulle kommentarer og holdninger rettet mot seg, for eksempel denne kommentaren en sjuendeklassing skrev han hadde fått mot seg under pandemien: «Du skapte korona.»

«På barneskolen opplevde jeg at en person sa at jeg skulle holde meg unna ham, og at jeg var grunnen til at covid-19 kom til Norge.» *Elev 9. trinn*

«Noen kalte meg Kina-virus.»

Elev 7. trinn

Under prosjektet var det utbrudd av krigen mellom Ukraina og Russland, og da opplevde russiske barn økende hets og kommentarer mot seg.

«Jeg har fått kommentarer om at jeg er fra Russland, men jeg ble født i Norge. Guttene sier mye at jeg er fra Russland, men ikke så mye nå.» *Elev 7. trinn*

«Du er som Putin. Alle i Ukraina kommer til å dø.»

Elev 7. trinn

Mot slutten av prosjektperioden brøt det ut en ny krig mellom Israel og Palestina etter en langvarig konflikt, og da så vi et oppsving i bruk av «jøde» som skjellsord i skolen på innspillsmøter vi hadde etter den måneden. Voksne som møter på jødiske barn som vi har snakket med i etterkant, har fortalt at de barna synes det har blitt langt vanskeligere snakke om at de er jøder og å bære davidstjernen i kjede rundt halsen, etter at krigen brøt ut.

I tillegg fortalte flere voksne vi har snakket med at også palestinske og muslimske barn og unge møter på mer hets etter utbrudd av krigen og at for eksempel ord som "Hamas" blir brukt som skjellsord. Det ble også nevnt at flere barn og unge opplever at de blir stilt til veggs og må ta side i konflikten eller at det blir antatt at de har tatt en side og at de får kommentarer på det.

Elever mente at skolen burde bli bedre til å tematisere krig og konflikt ulike steder i verden og gi elever mulighet til å snakke om det på en god måte.

«Det er ingen fokus på konflikter og kriger utenfor Europa. Det er veldig euro-sentrert!» *Elev vgs.*

«Snakk like mye om en krig som skjer langt unna som Gaza, som i Ukraina»

Elev vgs.

FORDOMMER OG RASISME MOT SAMISKE ELEVER

Samiske barn bor over hele landet. Opplevelsene til de samiske elevene var ulike, og tidvis knyttet til hvor de bodde. Uavhengig av geografi var rasisme noe mange av de samiske elevene selv hadde opplevd.

SAMISKE ELEVER I SAMISKE KJERNEOMRÅDER

I de samiske kjerneområdene og samiske bygdene er det flest samiske elever, og det er da de norske elevene som er i mindretall. Der er samisk hovedspråket mellom hovedandelen av elevene på skolen, i familien, og store deler av samfunnet.

De samiske elevene fra den bygda vi besøkte hvor det samiske språket og kulturen var i majoritet, opplevde i liten grad rasisme i egen hjembygd. Elevene beskrev nærmiljøet sitt som et trygt samfunn, men de fortalte om rasistiske utsagn når de besøkte byer og steder utenfor deres egen hjemsted. Noen nevnte at de opplevde det på turneringer og idrettsarrangement:

«På fotballturneringa så er det mange som er samerasister, og da jeg og en jente var på lekeplassen og det kom en gutt og sa: «Dra tilbake til sameland».» *Elev 5. trinn*

«Jeg hørte på svømmehallen at noen sa jævla same til vilbealle*.» *Elev 5. trinn*

«Tanta mi ble kalt Fjellfinn på senteret.» *Elev 7. trinn*

«Husker ikke om det de sa, var samejævel eller lappjævel. Da gikk jeg med sjal med søskenbarnet mitt i byen. Da var det noen gutter som sto og spytta på oss gjennom vinduet og skreik ut. Dette skjedde i fjor. Vi ble sjokka. De bodde på samme hotell som oss.» *Elev 10. trinn*

SAMISKE ELEVER UTENFOR DE SAMISKE KJERNEOMRÅDENE

Mange samiske barnefamilier bor utenfor de samiske kjerneområdene. Noen steder kan det da være flere samiske elever på skolen. Andre steder kan en elev være den eneste på skolen sin. I noen større byer er det egne samiske klasser på en skole, noe som gjør at de samiske elevene er synlige på sin skole. En annen ordning er at de samiske elevene møtes på en skole når de har samiskundervisning.

Det er også mange samiske elever som får samiskundervisningen sin som fjernundervisning, og de møter da andre samiske elever på språk- og kultursamlinger. De samiske elevene er da i minoritet. Elevene som bor utenfor de samiske kjerneområdene, fortalte om rasistiske utsagn i hverdagen og da spesielt på skolen, men også på fritidsaktiviteter og etter skoletid.

«Jeg har hørt ordet samejævel mange ganger. Det skjer i klassen og på skolen. Det er ingen som sier ifra.»

Elev 8. trinn

«Jævla same. Snakk norsk. Og folk har joiket når jeg går forbi.» *Elev 8. trinn*

*ordet vilbealle betyr søskenbarn på samisk

En gutt fortalte at han ble kalt samejævel på treningen. Da vi spurte eleven om han sa det til en voksen, så sa han:

«Tipper at de voksne hørte, men de gjorde ingenting. Egentlig må de ha hørt, men de brydde seg ikke.» *Elev 5. trinn*

«Da jeg var yngre, så på skolebussen, så sa noen at vi ikke sku være på bussen, fordi at vi er samer.» *Elev 8. trinn*

Da vi spurte om hvorfor det var slik, svarte eleven:

«Det er fordi at dem ikke vet. Man er jo redd det man ikke vet så mye om, og han visste jo sikkert ikke så mye om samer.» *Elev 9. trinn*

UVITENHET OG STEREOTYPIER

Nesten alle elevene vi snakket med, hadde møtt på en form for uvitenhet om samer. Elever som bodde sørover i landet, opplevde da særlig uvitenhet om samisk språk og kultur, og lite kunnskap om samer. På skolen opplevde noen elever at de måtte eller ble oppfordret til å si noe om samer, når læreren hadde om samiske temaer, fordi læreren kunne altfor lite.

«Jeg var 7 år og skulle fortelle i klassen. Visste jo nesten ikke at jeg var urfolk.»

Elev 9. trinn

«Det kommer så mange spørsmål. Folk vet så lite.» *Elev 9. trinn*

«Jeg føler at det ikke er mitt ansvar å fortelle for andre, bare på 6. februar. Foran hele klassen.» *Elev 9. trinn*

«Det er noen elever som er alene samer i klasser. Der ber lærerne fortelle om samisk kultur og historie. Da kan man bli satt til veggs, og det er jo veldig uprofesjonelt. Det er veldig vanlig i klasserom.» *Elev vgs.*

En elev som bodde nordpå, fortalte om når han drar på arrangement med norske ungdommer:

«Det er ikke det at jeg skjuler at jeg er same, men jeg forteller det ikke aktivt, for da vet jeg at det kommer spørsmål.» *Elev ungdomstrinn*

«De tenker at vi er annerledes, fordi vi snakker samisk.» *Elev 6. trinn*

Andre elever snakket om stereotyper og feilinformasjon. Elevene var spesielt opptatt av at det er lærerens oppgave å undervise om samisk kultur og språk, og ikke de som enkeltelever:

«Man må også lære om stereotypier, at for eksempel ikke alle sama har rein, og ikke har hatt det før heller.» *Elev 8. trinn*

«Så sto det feil i boka. Det husker jeg, at det var to samiske språk: nordsamisk og sørsamisk.» *Elev 8. trinn*

«Om fornorskninga og at samene skulle være kristne og norske, og mer om det. Det må vi også lære om, at samene ble behandla urettferdig, og at det fortsatt skjer.» *Elev 9. trinn*

”Folk vet ikke bedre, de har ikke lært om samisk kultur og fornorskning, de kan lite om samisk språk og kultur og fornorskning.”

Elev ungdomstrinn

«Uvitenhet. Det er det som gjør det. Det er det at mange ikke vet. De tror at samer fortsatt bor i lavvo og har rein. Den letteste måten å forebygge det på er kanskje å starte på toppen av skolen, altså lærerne, så jobbe nedover til elevene. Det står nok om det i læreplaner. Det nytter ikke når lærerne ikke vet hva de snakker om eller forstår. De må kunne det. De lærer da like mye som elevene.» *Elev ungdomstrinn*

«Hvis en 20-åring for eksempel spør om du har rein, fordi de har lært at alle samer har rein, da er det ikke like farlig å si ifra at man ikke skal spørre sånn.» *Elev 8. trinn*

«Lillebroren min sluttet å gå med kofte etter å ha fått så mange negative kommentarer som barn. Jeg forstår jo broren men, men jeg synes at det er synd. Jeg går selv i kofta og er skikkelig stolt av den.» *Elev ungdomstrinn*

En elev fortalte også hvor fint det er å komme til stedet hvor de har samisksamling, for der føles det ikke rart eller unormalt å ha kofte på 6. februar. Flere nevnte også at å bruke symboler eller klær gjør at man føler seg veldig synlig, og at det gjør at man kan føle seg mer sårbar.

SKOLEN TAR DET PÅ ALVOR

Fordommer og uvitenhet kommer ofte av mangelen på kunnskap, og at samiske perspektiver ikke blir løftet i det hele tatt. Mange elever fortalte derfor at det er viktig med synliggjøring og anerkjennelse av det samiske. Skilting på samisk og at læreren hilste på samisk på morgenen, nevnte mange elever som viktig. En elev på ungdomstrinnet fortalte:

> «På skolen min så flagga de ikke engang på 6. februar.»
>
> *Elev 8. trinn*

Etter dette utsagnet fortalte en annen at hen også hadde opplevd det, at det ikke var nevnt engang at det var 6. februar, og at det var trist. Det er en usynliggjøring som elevene tydelig la merke til:

«Sånn var det på min skole også. I år så flagga dem ikke heller. Nei, dem bruker jo ikke det. Dem bruker å få meg til å fortelle litt. Da får jeg litt kommentarer på at jeg ikke ser samisk ut.» *Elev 9. trinn*

SYNLIGGJØRING GIR ANNERKJENNELSE OG STOLTHET

På et sted sa en elev: «Vi er i minoritet, og vi føler oss likeverdige.» En elev fortalte at de følte seg sett når læreren hilste på samisk. De fortalte om viktigheten av at det samiske var normalisert på skolen og stedet, og da slapp man rare spørsmål. Mange av elevene nevnte at det var viktig å treffe andre samiske elever, og at de syntes det var bra å komme og være i et samisk miljø hvor man fikk snakke samisk.

«For eksempel på 6. februar når man ser folk med kofte, så lurer ikke folk på hva det er. Og man trenger ikke å føle at det ikke er normalt. Her er det større forståelse.» *Elev 9. trinn*

«Det er normalisert, når man skal ut til samisktimene, så er det normalt.» *Elev ungdomstrinn*

Det var også flere elever som mente at både elever, lærere og skoleledelse tok tak i rasisme:

«Jeg syns at på vår skole så håndterer de det seriøst.» *Elev ungdomstrinn*

«Jeg syns også at det taes seriøst, og om det kommer sånne kommentarer så må dem på rektors kontor eller i møte om det skjer ofte.» *Elev ungdomstrinn*

«Jeg tror at barn og unge er flinke til å si imot rasisme i dag. Verden går fremover.» *Elev ungdomstrinn*

Elevene var klare på at voksne må anerkjenne at det samiske barn og unge opplever av hets og diskriminering, er like alvorlig, og at det er rasisme. Noen elever fortalte om at de ble sure, sjokka, og at man kunne føle seg mindre verdt.

«Man blir usikker på hva man skal gjøre.» *Elev 9. trinn*

«De kan føle seg mindre verdt. Usikkerhet gjør at de gjør det dårligere på skolen. Kanskje de får færre venner, fordi de tør ikke å snakke med andre? Det har store konsekvenser.» *Elev ungdomstrinn*

HVA MED DE VOKSNE I SKOLEN?

Elevene var tydelige på at trygge lærere og ledelse som viser nulltoleranse mot rasisme bidro til et tryggere og mer inkluderende skolemiljø. De snakket positivt om lærere som tok tak i rasistiske ord og handlinger med en gang de oppstod og som ikke var redde for å snakke om fordommer og rasisme.

I majoriteten av klassene vi besøkte, fortalte elevene imidlertid at de opplevde at rasisme ikke blir tatt godt nok tak i eller slått ned på av lærere og skolen.

TRYGGE LÆRERE SKAPER TRYGGE ELEVER

Mange av elevene vi snakket med, hadde et godt forhold til en eller flere av lærerne sine. Lærere som vi møtte, var tydelig genuint opptatt av hvordan elevene hadde det, at elevene skulle oppleve god læring og trivsel, og flere var opptatt av mangfold og ønsket å ta aktivt tak i rasisme.

På en skole vi besøkte med mange minoritetselever, opplevde elevene i de klassene vi besøkte, lite eller ingen rasisme på skolen. Klassene opplevdes som trygge og at de hadde et godt klassemiljø. Nesten alle elevene kommenterte at de hadde venner og gode lærere.

«Du hadde ikke vært rasistisk mot din bestevenn. For å være din bestevenn må du se bort fra kultur, hudfarge og se på vennen din som person. Da tenker du ikke på hvordan vennen din ser ut.» *Elev 9. trinn*

Da vi spurte elevene om hvordan lærerne på disse skolene grep inn og håndterte rasismen og fordommer som er i en elevgruppe, svarte de at dialog og gjensidig respekt hos lærere var med på å dempe rasisme som skjer.

«Først. Hvis noen sier noe rasistisk. Så sier ikke læreren det med en gang, for da er det bare kleint. Men etter timen tar læreren ut eleven etterpå og tar en prat.»

Elev 9. trinn

Dette var et godt eksempel på håndtering – mens:

«Hvis lærere tar tak i det bare av og til, blir det sett på som negativt fra oss elevene. Da kan du miste tillit og ikke like dem.» *Elev 9. trinn*

«På starten av skoleåret i 8. klasse var det veldig mange rasistiske kommentarer. Særlig rettet mot én elev. Det holdt på en periode. Så ble læreren lei, og tok oss ut for å kjefte på oss.» *Elev 8. trinn*

OM NULLTOLERANSE

Det var tydelig at det fikk en positiv effekt i de klassene der lærere konsekvent tok tak i språkbruken hos elevene sine. Disse lærerne hadde nulltoleranse mot rasistiske kommentarer og skjellsord. Dette satte terskelen for bruk av skjellsord som N-ordet høyere enn i andre klasser hvor lærere mer overså bruken.

«XXX på barneskolen var veldig streng på det med utestengning, at vi ikke fikk si N-ordet og andre stygge ting.» *Elev 9. trinn*

«Det var mye slenging på trinnet. Eller det var. Men nå har de [lærerne, red.] strammet veldig inn. De har vel blitt strengere, hatt møter, gitt anmerkninger. Noen har sluttet fordi de slengte så mye dritt. Andre har sluttet fordi de følte det var dårlig miljø.» *Elev 9. trinn*

«Vi har noen andre lærere også, for eksempel en norsklærer som sier ifra med en gang. Hun setter forventningen ekstremt tidlig at det ikke skal være sånn. Det er veldig nulltoleranse. Det er en bra ting. Da har læreren sagt ifra på en rolig måte først. Hvis en lærer plutselig bare sier at du ikke får lov til noe, uten at du får en advarsel først, så kommer det helt ut av det blå. Hvis man kan forvente det og man tar ansvar for ulike ting, så tror jeg man skjønner mer. Der er norsklæreren ganske flink.» *Elev 9. trinn*

Læreren ser meg
Læreren tar aktivt tak i rasisme
Læreren gjør meg stolt Jeg kan være meg selv
Læreren har nulltoleranse mot rasisme
Dialog
Læreren forventer noe av meg
Mangfold blir sett på som bra
Gjensidig respekt
Jeg føler meg trygg i klassen

Strengere konsekvenser for samme type handlinger
«Du greier det ikke»
Får oftere tildelt skyld
Under-vurdering
Sett på som mindre smart
Forskjells-behandling
Mer tilsnakk
Rasistiske ytringer
Lytter ikke
Fordomsfulle holdninger
Lavere forventninger
Bagatellisering

En av elevene vi snakket med, som var den eneste med melaninrik hud i klassen sin, fortalte at hun hadde opplevd veldig lite rasisme i skolen. Dette mente hun var på grunn av lærerne.

«Jeg har alltid hatt gode lærere, så jeg føler at det har hjulpet meg, og jeg har vært trygg i klassen. Jeg har aldri følt meg utenfor eller opplevd rasisme i klassen.»

Samme elev sa:

«Jeg har vært den eneste svarte i klassen og hatt det fint.»

Samtalen med gruppen elever som eleven over var en del av, viste hvor viktig det er at lærere er gode klasseledere, gode på det å skape et trygt og inkluderende «vi-fellesskap» i klassen, at de har troen på alle i klassen og heier elevene frem.

Elever fortalte om noen eksempler med direkte rasisme, men aller mest fordomsfulle holdninger og mer subtil rasisme fra en eller flere voksne på skolen de tilhørte. Dette snakket elevene mye om, og de var opptatt av hvordan det påvirket dem selv, men også hvordan medelever så på dem. For ifølge elevene var det viktig hvordan lærere oppførte seg mot minoritetselever eller elever med melaninrik hud i klassen, fordi det påvirket relasjonen både mellom lærer og elev og elever imellom.

«Vi har lærere som utsetter folk for rasisme og forskjellsbehandler.» *Elev 7. trinn*

«Virket ikke aktuelt å velge meg som Lucia.»

Elev 9. trinn

«Hos oss var lærerne på barneskolen verre enn elevene. Det var de som var smårasistiske. Man merket et sånt hint av det når de snakket i klassen.» *Elev vgs.*

«Det finnes rasistiske og diskriminerende lærere som behandler deg forskjellig i forhold til bakgrunn.» *Elev 9. trinn*

Elevene så derfor meget stor forskjell på lærerne, og var tydelige på hvilke lærere som hadde god praksis i klasserommet – og hvilke lærere som hadde fordomsfulle og til tider rasistiske holdninger og ytringer i klasserommet.

«Læreren sa: "Du må vaske klovene dine" til en utenlandsk gutt i klassen.» *Elev 7. trinn*

«Læreren sa en gang at en utenlandsk elev måtte vaske klærne siden han luktet vondt.» *Elev 7. trinn*

Å IKKE BLI TATT PÅ ALVOR

Flere av barna som var med i våre gruppesamtaler, uttrykte at de ikke ble tatt på alvor av de ansatte på skolen når de fortalte at de ble utsatt for rasisme. De opplevde å ikke bli trodd eller lyttet til når de fortalte, og de mistet derfor fort tilliten til at lærere eller andre voksne kunne eller ville gjøre noe for å bekjempe rasisme.

«Det er også sånn at når du forteller en voksen og de ikke lytter eller det blir brukt imot deg, eller de kan si sånn: «Nei, du overdriver» og sånn. Da slutter du å snakke. Hvorfor skal jeg gå rundt og si ifra til en voksen når resultatet er at de ikke lytter.» *Elev 7. trinn*

«Ikke bare læreren, men hele skolen, tar det ikke alvorlig. Nå er det veldig mange ungdommer som tuller med ord og generelt kødding med hverandre. Men man skal uansett ikke kødde om rasistiske ting, og læreren bør ikke se på det som normalt.» *Elev 8. trinn*

Majoriteten av elevene opplevde at lærere overser, eller ikke tar hendelser eller språkbruk på alvor. De fortalte at det kun er alvorlige saker med utøvd rasisme som blir håndtert. Mye rasistisk språk, handlinger og subtil rasisme mellom elever går under radaren til lærerne. Dette skyldes ifølge elevene at lærerne ikke er bevisste på hva rasisme er, og ikke ser etter det, at lærere ikke lytter på elever og tar dem på alvor når de sier ifra, men også at mye rasisme skjer der de voksne ikke er til stede på skolen.

«Hvis vi sa ifra om rasisme, så sa læreren: Men de mener sikkert ikke noe med det.»

Elev 9. trinn

Det er de som opplevde rasismen, som måtte ta konsekvensene av den, enten ved at de blir tatt til side, eller at de måtte håndtere situasjonen på egen hånd.

«Jeg tror ikke lærerne bryr seg om språkbruken. De har gitt opp. Det har blitt normalt.» *Elev 9. trinn*

Elever fortalte at lærere ikke tar tak i rasistiske ord som blir brukt i klassen sin. Klasser satte ikke av tid til gode samtaler om hvorfor de ikke skulle bruke rasistiske ord som N-ordet, ching chong eller andre. På den måten ble rasistiske ord normalisert i elev-gruppen, og jo lengre tid det gikk, jo vanskeligere ville det bli for lærerne å sette en stopper for slike rasistiske ord.

«Lærerne ignorerer N-ordet ofte. Hvis de overhører ching chong, reagerer de mer. N-ordet har blitt så normalt å bruke, så lærerne har gitt opp å ta tak i det.» *Elev 9. klasse*

«Når noen sier N-ordet til en person. Læreren står foran i rommet og hører alt, men later som hun ikke hører det. Og når vi tar det opp og spør om hun skal si noe på det, så bare sier hun at hun ikke hørte noe, og skifter tema.» *Elev 8. trinn*

Da vi spurte i en workshop med niendetrinnselever om de hadde opplevd at lærerne var rasistiske, svarte en elev:

«Nei. Men de reagerer ikke på ordene som er rasistiske, fordi de er så vanlige. Hvis de hadde gjort det, måtte de ha reagert på det hele tida. Fordi det skjer hele dagen.» *Elev 9. trinn*

«Vi hadde foreldremøte en gang, med elevene til stede der vi skulle diskutere hvordan vi kan gjøre miljøet bedre, og der var det flere som tok opp språk og rasistiske ting som ble sagt, men læreren hadde sagt at det passer ikke nå og vi kan snakke om det når foreldrene ikke er her, og på en måte overså deres forslag. Det føles som ingen orker å ta tak i det eller fikse opp.» *Elev 9. trinn*

Hendelser noen elever opplevde, var med på å føre til at elevene ble utrygge på lærerne på skolen, særlig når de voksne ikke så alvorlighetsgraden av hvordan elevene opplevde rasisme på skolen.

«Når voksne sier at å si N-ordet er det samme som å dytte noen eller det samme som å si dust. Jeg føler meg ikke trygg når elevene og lærerne sier noe rasistisk mot meg.»

Elev 7. trinn

«Rasisme blir gjerne behandlet på samme måte som lærerne behandler mobbing, altså at de ikke gjør noe. Hvorfor skal de gjøre noe, de blir jo så vidt betalt uansett.» *Elev vgs.*

Ettersom elevene opplevde mest rasisme på steder på skolen der det ikke var voksne, eller der det var få, mente de rasisme fort kunne skje under radaren til læreren. Andre elever kunne skjønne at det var vanskelig for lærere å oppdage og gripe inn mot rasisme, selv om de mente helt klart at lærere skulle gjøre det de kunne for å hindre og stoppe rasisme.

«De overser det ikke. Men det er vanskelig. Som regel tror jeg ikke folk mener å såre folk. De sier det som oftest som skjellsord, og de vil helst ikke bli tatt for det. Læreren merker det egentlig ikke.» *Elev vgs.*

«På ungdomsskolen gjør ikke læreren noen ting, selv om noen sier ifra. Jeg har overhørt at en lærer spurte eleven som tegnet svastika (red.: hakekors), om det var han som tegnet det, selv om det var helt «obvious» at det var han som gjorde det. Eleven bare sa nei, og da brydde ikke læreren seg noe mer om det.» *Elev vgs.*

FORSKJELLSBEHANDLING

I flere av våre skolebesøk nevnte elever eksempler på at lærere kunne forskjellsbehandle elever på bakgrunn av deres hudfarge og landbakgrunn, i handlinger, men også i konsekvenser for hva elevene gjorde.

«Det er forskjellsbehandling. For eksempel er det en lærer som behandler deg annerledes fordi du ser eksotisk ut.» *Elev vgs.*

«Ja, for eksempel når jeg spør om en nøkkel, så sier læreren nei, vent på meg, for jeg må bli med. Hvis en norsk elev spør, får eleven låne nøkkelen. Jeg ser ikke norsk ut.» *Elev 9. trinn*

Noen elever trakk også frem at de opplevde å ikke bli trodd, eller at de ofte opplevde å få skylda. De nevnte at lærerne reagerte forskjellig på ulike elever, og at spesielt elever med mørkere hudfarge ofte kunne bli sett på som de som skapte mer uro, og at de burde få strengere straff og konsekvenser enn andre i klassen for det de gjorde.

> «Jeg legger også merke til at når jeg får tilsnakk, så er læreren mye mer streng enn når han eller hun snakker til andre. Vi får mye strengere konsekvenser enn de som er etnisk norske.»
>
> *Elev 8. trinn*

«Det skjer mest rasisme på skolen, men også utenfor skolen. Mange kommentarer fra andre elever. Vi har sagt ifra mange ganger, men det skjer ikke noe. Lærerne forskjellsbehandler også.» *Elev 7. trinn*

«Lærere kan også være rasistiske. De kan være rasistiske mot hverandre og mot elever og behandle forskjellig eller være strengere mot de med brun hudfarge.» *Elev 5. trinn*

Elevene snakket også om andre enn lærere i skolen, og de mente det ville være særlig problematisk hvis rektor eller en i ledelsen på skolen skulle overse og unngå å gripe inn i en handling som var tydelig rasisme.

«Jeg føler ledelsen ville blitt sett på som kjipe hvis de ikke hadde reagert på det.» *Elev 9. trinn*

«Helsesøster og rektor kan også være rasistiske, for de kan behandle barna forskjellig og tenke at det er den med brun hud som er den slemmeste eller har skylda. Eller at han ene får mindre straff, selv om de gjorde like mye galt. De kan ha fordommer om hudfarge og opprinnelse og behandle elevene forskjellig ut fra det.» *Elev 5. trinn*

«Jeg føler rektor og de som er litt høyere opp, reagerer på rasisme.» *Elev 9. trinn*

Helsesykepleier kunne være godt for elevene å komme til for å snakke om hvordan de har det, og om den rasismen de blir utsatt for.

«Helsesykepleier er en skikkelig bra person som du kan snakke med, hun sitter der og lytter. Hun hører skikkelig. Noen ganger trenger du ikke noen som skal gi deg råd, du trenger bare en som lytter til deg, og som du kan snakke ut med.» *Elev 9. trinn*

Alle stedene der Redd Barna var på skolebesøk, snakket elevene mye om hvor stor forskjell det var på lærere. Elever fanget ofte opp om lærere forskjellsbehandlet, både i det å vise elevene tillit til å gjennomføre oppgaver og i det å gi konsekvenser for samme type handling.

«Det er noen lærere som ikke hører på vår mening og hvordan vi kjenner det.» *Elev 7. klasse*

> «De fleste lærere reagerer, men det er noen lærere som ikke gjør det, eller de sier at de skal snakke med den eleven, og så gjør de ikke det.»
>
> *Elev 9. trinn*

«Elever backer mer enn lærere, de hører ikke. Kontaktlæreren min vil ikke høre engang, han sier bare «vi tar det etterpå». Så vil han ikke høre på meg i det hele tatt. Vi har en annen kontaktlærer som er bedre, men han ene hører ikke i det hele tatt. Den andre kontaktlæreren, hun hører på hva vi sier, hun tar det opp, hun snakker med den det gjelder, og om det ikke hjelper, tar hun kontakt med foreldrene. Hun sier ifra til foreldrene at den og den sa eller gjorde sånn og sånn, og vi tolererer ikke det.» *Elev 9. trinn*

LAVE FORVENTNINGER

En annen ting elevene trakk frem, var at de opplevde at noen lærere hadde lavere forventning til elever med annen landbakgrunn eller hudfarge enn til deres medelever. Dette kunne være alt fra forventning om at eleven kunne svare på spørsmål som ble stilt i klassen, til om en elev klarte å gjennomføre en faglig eller sosial oppgave, eller hvilke forventninger lærere hadde til elevene om hva de kunne utdanne seg til og bli senere i arbeidslivet som voksne. Dette opplevde elevene som sårende og ikke positivt for enkelteleven det gjaldt, men også for klassemiljøet.

«Jeg har hørt folk i klassen snakke stygt om blant annet hudfargen og religionen min. Da jeg ble trivselsleder (TL), «glemte» liksom gymlæreren vår at jeg var det, flere ganger, og det så litt ut som om han mente at jeg ikke kunne bli det.» *Elev 7. trinn*

Noen elever fortalte at de har opplevd å bli undervurdert og sett på som mindre smarte. andre fortalte at de måtte kjempe for å bli forstått som ressurssterke elever som vil jobbe hardt for å oppnå sine mål.

«Noen lærere ser på deg som mindre, eller dummere eller litt sånn «du greier ikke det» bare på grunn av hvordan jeg ser ut utenpå.» *Elev 8. trinn*

«Vi hadde undervisning i klassen på barneskolen. Da sa læreren: De hvite her i klassen har en større sjanse enn de andre her i klassen.» *Elev 9. trinn*

«De andre blir på en måte sett på som gullunger, men så blir vi eller andre personer behandlet forskjellig bare på grunn av bakgrunn.»

Elev 9. trinn

FORDOMMER OG RASISME PÅ FRITIDA

Under skolebesøkene og gruppesamtalene spurte vi elevene om de opplevde fordommer og rasisme på andre arenaer enn skolen. Her var det stor variasjon i svarene, men flere av elevene som hadde opplevd eller vært vitne til rasisme i skolen, fortalte også om hendelser på fritida. Flere kommenterte på at det som skjer på fritida, også påvirker skolehverdagen.

PÅ HJEMSTEDET MITT

I samtalene var det mange elever som fortalte at de hadde opplevd eller vært vitne til fordomsfulle eller rasistiske kommentarer eller hendelser i nabolaget og nærområdet sitt – fra andre barn og ungdommer, men enda mer fra voksne.

«I små tettsteder er det spesielt ille. Der er det mer rasisme, det er mindre mangfold. Det er ikke nødvendigvis åpenlys rasisme, men mer utestengning, sender deg blikk, eller unngår deg. Kanskje de er redde.»

Elev vgs.

På steder med mye mangfold, mente elevene at det var færre fordommer og mer inkluderende enn ellers i områder der det er en mer homogen befolknig:

«Da jeg var ny i klassen, var det spesielt ille. Det var mange som ikke ville snakke med meg eller ikke så på meg og unngikk meg, bare fordi jeg ikke var norsk, og fordi jeg ikke kunne snakke godt norsk. Samtidig opplevde jeg å ikke bli så likt på fotballtreninga heller. Jeg begynte å henge med andre som var utlendinger, og var med dem i stedet, og så lagde vi vår egen gruppe. Så flytta jeg til et sted som var mer mangfoldig, og det var folk fra mange ulike steder, der var de mer åpne.» *Elev 10. trinn*

«Det er fortsatt mye fordommer i samfunnet, spesielt kanskje blant de som vokser opp i privilegerte og hovedsakelig hvite områder. De kan ha mye fordommer fortsatt mot folk som f.eks. har utenlandske navn og sånn, fordi de tror at de ikke jobber like hardt, for eksempel.» *Elev vgs.*

«Jeg og min venn var ute, og så gikk noen eldre barn forbi og sa til min brune venn: «Du er stygg, din n**er.» *Elev 5. trinn*

«Jeg har opplevd mye rasisme ute på gata.» *Elev 9. trinn*

«Det var id, som er høytida i Islam. Og så var jeg på vei hjem fra moskeen. Da kom en person til meg og sa jævla terrorist.» *Elev 9. trinn*

«Ein venn av meg frå før eg flytta hit, han måtte flytte fordi han blei plaga på grunn av hudfarge.» *Elev 7. trinn*

«Vi gikk på butikken sent på dagen en gang i 3. klasse. Og da var det en sjåfør med bil som stoppet og sa noe rasistisk til XX.» *Elev 9. trinn*

«Jeg har blitt utsatt for rasisme på vei til koranskolen da jeg hadde på meg hijab.» *Elev 9. trinn*

Ekstra sårbart var det hvis de opplevde rasisme fra naboer som bodde rett ved hjemmet deres.

«Har hørt veldig mye. Skulle bare si hei til naboen min. Han sa eg var ne**r, og at eg skulle reise til helvete.»

Elev 7. trinn

På butikker og restauranter forteller elever at noen ansatte kan ha stereotypiske fordommer mot dem – at de tror elevene er der for å stjele, men ikke alle erfarte at det var slik i butikker og spisesteder.

«Det er fortsatt mye fordommer i samfunnet, spesielt kanskje blant de som vokser opp i privilegerte og hovedsakelig hvite områder. De kan ha mye fordommer fortsatt mot folk som for eksempel har utenlandske navn og sånn, fordi de tror at de ikke jobber like hardt, for eksempel.» *Elev vgs.*

«Folk sier stygge ting og kommenterer. Det er mange som blikker, mange har fordommer mot deg. Man blir ikke behandlet likt og rettferdig i butikken og på restaurant og andre steder.» *Elev 9. trinn*

«Det var en gang jeg gikk i butikken og snakka språket mitt, men da kom en gammel dame og sa «snakke norsk, din jævla utlending». Butikkmannen kastet dama ut av butikken.» *Elev 5. trinn*

«En gang kom en vekter opp til meg og kompisene. Vi ventet inne på XXX for å møte flere av kompisene våre. Da kasta han oss ut fordi vi «solgte» dop.» *Elev 9. trinn*

«Da jeg var 9 år, var det disko på biblioteket, og så skulle vi alle holde i hendene til hverandre, og da var det noen som ikke ville holde meg i hånda mi, og de sa at: «Du er svart, jeg vil ikke komme borti hånda di.»» *Elev 9. trinn*

Mange elever trakk frem at folk ofte ble mer rasistiske når de var påvirket av alkohol.

«Hissige folk – både voksne og yngre folk – snakker rasistisk.» *Elev 9. trinn*

«Jeg har opplevd en del rasisme på gata og på bussen. Hvis du setter deg på bussen og det er en full person der, så vil du høre mye.» *Elev vgs.*

«Vi var ute i byen, og da møtte vi på en mann som skrek i ansiktet mitt at han skulle begrave Muhammed, den siste profeten i islam. Han viste tegn på å være beruset, og fulgte etter oss. Men vi gikk fra ham.» *Elev 9. trinn*

Fra samtale med ungdom på 9. trinn:

Hvordan oppleves rasisme på fritida og på gata?

«Veldig mye mer normalt enn du kan forestille deg.» *Elev 9. trinn*

«Her i hverdagen var søsteren min og hennes venn på vei hjem fra treningssenteret, så møtte de på noen gutter som spiste kebab på gata, og de skrek etter søsteren min ching chong. Og det er ikke greit.» *Elev 9. trinn*

«Storesøsteren min dekker ansiktet sitt. Vi var i byen på Grønland. Da kom en mann og dro av henne sløret foran ansiktet og kalte henne terrorist. Hun ble redd.» *Elev 9. trinn*

«DRA TILBAKE TIL HJEMLANDET DITT»

Barn og ungdommer opplevde det som skremmende at de selv, familiemedlemmer eller venner, kunne få aggressive kommentarer som «dra tilbake til hjemlandet ditt» og «jævla utlending»:

«Det skjer rasisme her også – jeg gikk på gata og skulle over veien til butikken, og da var det to jenter som ropte til meg: «Dra tilbake til der du kom fra!» Det var veldig skremmende, synes jeg!» *Elev 5. trinn*

«Det var en gang en mann som ropte og brølte mot meg og venninnene mine. Han gjorde det ikke mot andre, bare mot oss som hadde hijab. Det var veldig skummelt. Heldigvis var det noen andre som hentet en vekter som stoppet ham.» *Elev 5. trinn*

PÅ IDRETTSARENAEN OG FRITIDSKLUBBEN

Mange elever fortalte at det er en god del rasistiske kommentarer og utestengning som skjer på idrettsplassen eller for eksempel fotballbanen. Kommentarer som «jævla ape» og N-ordet var ord som kunne bli slengt ut av medelever.

> «Mange av guttene spiller fotball, og de sier ikke snille ting til hverandre. De sier rasistiske ting.»
>
> *Elev 7. trinn*

«Folk sier rasistiske ting på fotballen.» *Elev 7. trinn*

«Når man er sur på fotballbanen, kan man si noe stygt for å provosere den andre.» *Elev 8. trinn*

«Jeg og laget mitt opplevde rasisme på en cup i XXX.» *Elev 9. trinn*

«Jeg spiller basketball. Jeg har en svart venn som er en fantastisk venn. Etter en kamp hørte jeg noen si til ham: «Du er svart. Du burde være god i basketball.» Etterpå ble jeg forvirret og sa: «Hei, du. Det er ikke greit å si.» Så stakk han av. Jeg hadde tenkt å si ifra til læreren, men så jeg var så opptatt av basket. Men jeg forsøkte å «cheer him up» og sa det gikk bra, til ham – for han er jo god i basket, og det skal ikke ha noe å si hvordan man ser ut.» *Elev 9. trinn*

«Eg gjekk i gangen på fritidsklubben og blei kalla ching chong. Det er greitt når det er vennane mine på skolen da eg veit det er tull, men med folk eg ikkje kjenner er ikkje gøy.» *Elev 7. trinn*

På idrettsarenaen var det ikke bare fra andre spillere, barn og ungdommer opplevde rasisme. De opplevde også rasisme fra trenere, dommere og voksne i publikum. De opplevde også å være vitne til rasisme i profesjonell idrett, der elevene hadde vært publikum.

«Det var en trener som brukte N-ordet på fotballkamp mot en på det andre laget. Da ble kampen avlyst, og treneren snakket med oss om hendelsen etterpå. Vi sa ifra til dommeren, og treneren ble snakka til.» *Elev 5. trinn*

> «Dommeren sa til meg: Arabere er jo litt aggressive, kom deg av banen og ta en pause.»
>
> *Elev 9. trinn*

«Det er mye rasisme på fotballbaner der proffe spiller.» *Elev 7. trinn*

Flere ungdommer trakk frem fritidsklubber og «spillhuset» som fritidsarenaer som var langt bedre på å ha nulltoleranse mot rasisme. Der kunne ungdommer som var rasistiske, bli kastet ut. Da skapes det en trygg arena. Noen elever opplevde fritidsarenaen som en god og trygg arena når de ikke opplevde skolen som trygg.

MIKROAGGRESJONER OG STIKK I HVERDAGEN

Flere av eksemplene som elevene forteller om i denne rapporten, kan sees på som mikroaggresjoner. Det var ikke uvanlig at elever fortalte at de fikk spørsmål om hvor de kommer fra eller at de opplevde å bli fulgt etter i butikken. Noen elever kommenterte på at tilfeldige forbipasserende kunne ta på eller kommentere på håret deres.

«Folk spør om hvor jeg kommer fra, på fritidsklubber og steder der jeg møter nye folk.» *Elev 9. trinn*

Elever som hadde én forelder som var majoritetsnorsk, og én som hadde melaninrik hud, fortalte dette:

«Møter på folk som spør om mammaen min faktisk er moren min.» *Elev 9. trinn*

ELDRE GENERASJONER ER VERST

Mange av elevene vi snakket med, fortalte at de hadde opplevd rasisme fra eldre mennesker. Andre elever som bare hadde vært vitne til rasisme og ikke utsatt for det selv, mente også at eldre generasjoner var mest rasistiske i nærmiljøet sitt.

«Det er de gamle, de tror det er galt å være mørk, det er mest de som kommenterer.» *Elev 9. trinn*

«Jeg har egentlig mest opplevd rasisme fra eldre eller fulle folk.» *Elev 9. trinn*

«Jeg føler det er eldre, bare at de viser det ikke så mye.» *Elev 9. trinn*

«Mest de gamle mellom 50 og 60 år, kanskje, som er rasistiske. Jeg har sett gamle menn som skjeller ut kvinner med hijab på gata midt på dagen. Noen reagerer på det, men ikke alle.» *Elev vgs.*

> «Jeg vet ikke hvorfor eldre folk er mer rasistiske enn de unge. Kanskje det var annerledes da de var yngre.»
>
> *Elev 9. trinn*

Det var få som kalte egne besteforeldre for rasistiske. Flere elever fra ulike områder fortalte derimot at besteforeldrene brukte N-ordet. Disse besteforeldrene tenkte ikke på at det ordet kunne være sårende, eller hvorfor historien bak ordet er så negativt ladet. Selv om elever eller foreldre hadde forsøkt å få besteforeldrene til å stoppe å bruke N-ordet, hjalp det lite.

«Rasisme er ikke like institusjonalisert som før, man segregerer jo ikke lenger basert på rase eller gjør forskning for å finne ut hvor forskjellig rasene er, så mye av de gammeldagse fremmedfiendtlige holdningene holder på å forsvinne. Og det gjør jo at rasisme og mobbing blir mer og mer sammenfallende, det er en måte å mobbe folk på.» *Elev vgs.*

NÅR BARN MØTER PÅ DET EKSTREME

Det kom også eksempler opp på rasisme som var voldelig. Dette skrev en femteklassing da eleven skulle skrive eksempler på rasisme som eleven hadde sett eller hørt:

> «Jeg ble veldig lei meg da jeg gikk på gata, og så gikk jeg forbi skateparken og hørte at en mann ropte til en jente og kastet steiner og vann på henne.»
>
> *Elev 5. trinn*

Det var kun på ett av innspillsmøtene vi gjennomførte, der ungdommer snakket om det nynazistiske miljøet i nærmiljøet sitt, og de var tydelige på at det var et uttrykk for rasisme som berører og skremmer mange i lokalsamfunnet.

«Det er også mange nynazistiske grupper i XXX som ytrer seg mye, og som hater alle som ikke er 100 % hvite. Man ser ofte at de har klistremerkekampanjer og henger opp klistremerker rundt om i byen, men ellers er de ikke så synlige, og de demonstrerer ikke.» *Elev vgs.*

«SIAN har mange demonstrasjoner i XXX, og det er et uttrykk for rasisme som berører mange. Det har stilt opp mange motdemonstranter også. Men bør det egentlig være lov å ytre rasistiske holdninger når det går utover andre? Hatefulle ytringer er jo ikke lov, men så har man ytringsfrihet, og det er vanskelig å skille noen ganger hva som går inn under en hatefull ytring, og hva som er en ytring og skal være lov.» *Elev vgs.*

PÅ SOSIALE MEDIER

Elevene både på barneskolen, ungdomsskolen og videregående opplæring fortalte at det var mye rasisme på sosiale medier.

«På internett kan du få kommentarer som «dra tilbake til landet ditt» eller at du får kommentarer på profilbildet ditt, og at profilbildet ditt er stygt.» *Elev 5. trinn*

«For eksempel på Snapchat eller en annen plattform der man snakker med en person, har jeg opplevd at folk begynner å skrive N-ordet og andre ting og tuller med det, og egentlig er det ikke greit, men fordi de er bak skjermen, tør de å tulle med sånne ting.» *Elev 8. trinn*

«Masse rasisme på TikTok.» *Elev 9. trinn*

Noen elever var bevisste på at rasisme på sosiale medier på fritida påvirker relasjonene mellom elevene på skolen, andre elever var det ikke så bevisst. I samtalene kom det imidlertid tydelig fram at rasisme på sosiale medier kunne påvirke skolemiljøet:

«Det kan hende at noen tar bilder av deg i skolegården uten at du vet det, og så legger de det ut på internett med rasistiske kommentarer.» *Elev 5. trinn*

«I klassechatten på Snapchat har det blitt sagt N-ordet, brent bolle og annet om elever med annen hudfarge.» *Elev 9. trinn*

«På TikTok poster folk videoer av for eksempel en mann som sprenger en bombe og sier det er faren til en person på trinnet som er fra XX»

Elev 9. trinn

Videre fortalte flere elever at det opprettes falske profiler, slik at rasistiske hendelser og mobbing i hverdagen fikk fortsette på sosiale medier og at disse var særlig vanskelige å rapportere, da det er fra anonyme brukere.

«Det er mye rasisme på nett. Folk lager falske brukere for å mobbe deg. For eksempel, hvis du har krangla med noen, så lager de falske profiler for å plage deg eller skriver masse stygt om deg i kommentarfeltet.» *Elev 9. trinn*

«Det er mye rasisme på nett, og spesielt i sosiale medier og spill brukes det mye rasistiske fornærmelser, spesielt i chatten.» *Elev vgs.*

«Jeg så en video hvor en person trikset med en ball og noen kalte ham en sykdom fordi han kommer fra Kina.» *Elev 7. trinn*

Noen få elever fortalte om at noen emojier som kunne brukes som og oppleves som rasistisk på sosiale medier. Eksempler på dette var emojiene apekatt, vannmelon og fried chicken.

Noen elever trakk frem at de ikke tok rasisme på sosiale medier så tungt som rasisme i det virkelige liv – ansikt til ansikt. Andre elever syntes det var tungt og alvorlig uansett.

«Vi tar ikke det som sies på sosiale medier, så seriøst. Fordi de ville aldri turt å si det ansikt til ansikt.» *Elev 9. trinn*

RASISME I GAMING

I gamingverdenen kan det være mye rasisme i de spillene der elever kunne snakke sammen med hverandre muntlig eller i chat, og det var spesielt ukjente de spilte imot som hadde mer rasistisk språk i chat og i samtaler. Dette påvirket elevene.

«Mye rasistisk i Fortnite. Ingen kan se hvor du kommer fra. Men de sier mye rasistisk.»

Elev 9. trinn

«På gaming er det mye rasisme.» *Elev 9. trinn*

De fleste elevene vi snakket med, mente at det ikke gikk an å si imot eller be de andre om å ikke være rasistiske – særlig hvis det var motspillere de kjente – da kunne de risikere å bli mobbet, få kommentarer tilbake mot seg eller bli kastet ut av spillet. Derfor løste de situasjonene ofte ved å «bli vant til det», «mute» eller «leave» spillet etter eget ønske.

«Jeg spilte et spill på internett, så kom en person og spurte «hvorfor er du svart» på engelsk.» *Elev 5. trinn*

«Jeg tror det er et stort problem på nettet. Jeg har en bror som nettopp begynte i 8. klasse. Det vennene hans og broren min sitter og sier mens de spiller, er helt sykt. Det er N-ordet, og homo-ordet blir brukt i stor grad, og jeg tror de sier det uten å tenke over det. Jeg tror dette gjelder spesielt gutter i puberteten, jeg tror man bør ha litt fokus på dem.» *Elev vgs.*

«På GT, når jeg spiller GT med XX, så spiller vi mot en russisk kar, så sier han F*** you, og N-ordet.» *Elev 9. trinn*

«Jeg personlig tenker at rasisme på gaming ikke går så dypt, med mindre de har noe sterkt imot meg. Når noen spiller mot meg og jeg dreper dem, og de da sier noe rasistisk fordi han har tapt og er sint, så tenker jeg det ikke er så dypt, og jeg tar det ikke så farlig. Men hvis han hadde fortsatt å snakke mye rasistisk til meg uten noen grunn, så hadde jeg ikke orket, og «leavet».» *Elev 9. trinn*

Mange av elevene vi snakket med som var godt vant med gamingverdenen, mente at det var nærmest umulig å gjøre noe med rasismen man møter på i spill som spilles online.

«Språket og kulturen i det internasjonale gamingmiljøet tror jeg er umulig å gjøre noe med. Da bør fokuset på det være at man snakker med dem i en annen setting enn når de sitter og spiller.» *Elev vgs.*

Men vi møtte også noen som turte å ha motstemmer, og som mente at man må sette grenser, ta tak og snakke om det.

«Jeg føler den tålmodigheten vi har for gamingkulturen eller køddekulturen eller hva vi skal kalle det, det blir for drøyt. Vi må kunne begynne å sette grenser, og snakke om det. Greit, dere kødder med dette, men måten man prater og forholder seg til problemstillinger i samfunnet på, vil påvirke deg og ditt syn uavhengig av hvordan du snakker i lukkede rom og ellers i samfunnet. Vi må prøve å legge inn et støt og si: Sånn her prater vi ikke. Vi må snakke om det. Om hvordan vi snakker til andre mennesker, er kjempeviktig, hvilke ord vi bruker sammen. Vi må ha respekt for alle mennesker. Hvis vi begynner der, hvis vi skal komme en vei.» *Elev vgs.*

Blir såret
Vondt i magen
Føle seg mindre verdt
Nummen
Vondt i magen
Utenfor
Kvalm
Får ikke sove
Redd
Dårlig selvtillit
Engstelig
Hodepine
Føle seg annerledes
Usikker
Stress
Mareritt
Selvmord
Lei seg
Slutter å spise
Depresjon
Selvskading
Dømmer seg selv
Overtenker

SLIK PÅVIRKES BARNA AV RASISME

Når vi har spurt barna og ungdommene om hvordan de opplever rasismen, og hvordan barn påvirkes, har de satt ord på mange vonde følelser, og det er tydelig at de som rammes av rasisme, blir sterkt preget. Barn og unge fortalte om alt fra at de kan føle seg alene og isolert, til at de ikke får sove og får mareritt og kan bli så redde at de ikke vil gå ut eller gå på skolen.

Barn og ungdommer fortalte om følelser av stress, tristhet, kvalme, og noen trakk frem at de til slutt fortrenger følelsene og prøver å slutte å bry seg, for det skjer så ofte. Andre igjen fortalte at de har «en liten angstklump i magen», og at de går og venter på at neste kommentar skal komme.

«Det som er, når du opplever rasisme er, at du får ikke sove, du får vondt inni deg.» *Elev 5. trinn*

«Jeg går med en liten angstklump i magen og venter på at jeg skal få en kommentar. Når så mange har opplevd det, så tenker jeg jo på når det kommer til å skje meg.» *Elev 8. trinn*

«Du får ikke sove, og det tar over hjernen din, og du får trauma, og så tenker du at du ikke blir sett på som alle andre.» *Elev 5. trinn*

«Mister gnisten inni meg.» *Elev 5. trinn*

«Social anxiety – du kan få vondt i magen, bli redd for å gå på skolen, fordi du er bekymret for kommentarer eller hva som skal skje på skolen.» *Elev 7. trinn*

«Det kan føre til at man ikke vil dra på skolen og vise seg selv lenger. At man bare vil være hjemme og aldri komme ut.» *Elev 9. trinn*

«At man blir usikker eller tenker mye som at hvis jeg drar dit igjen, så skjer det også igjen.» *Elev 5. trinn*

Barna fortalte også at rasismen kan påvirke selvbildet og selvfølelsen. Det flere barn snakket om, kan tyde på at de internaliserer rasismen, og at de kan tenke at det de andre sier, er riktig. De føler at det er deres feil, eller at de har gjort noe galt som gjør at de opplever rasisme.

«Jeg blir usikker på meg selv.» *Elev 5. trinn*

«Du føler deg mindre verdt.» *Elev 5. trinn*

«Barn kan føle seg utrygge og føle seg «feil».» *Elev 5. trinn*

«Man blir veldig preget av det andre sier, og da blir man slem mot seg selv også. Man tror på det andre sier mot deg.» *Elev 5. trinn*

«Det får en person til å føle seg mindre verdt og mislykket. De får vonde tanker om seg selv og andre rundt seg.» *Elev 5. trinn*

«Skjer det mange ganger, da kan de begynne å tro på at de er mindre verdt selv.» *Elev 5. trinn*

«De som opplever rasisme, blir veldig lei seg, og kanskje de ikke tør å gå ut fordi de er redde for at det kan skje noe fælt. Og at personen ikke tør å si ifra.» *Elev 5. trinn*

En elev snakket også om hvordan eleven mente at yngre elever påvirkes av rasisme:

«Jeg tror ikke barn forstår helt. De vil bli usikre. Da vil de kanskje gå til foreldrene sine og spørre. For det barnet vil føle seg norsk, og at den hijaben ikke forandrer følelsen av å være norsk.» *Elev 9. trinn*

Mange elever får ofte kommentaren «Dra hjem til landet du kommer fra», og tilsvarende. Det gjorde noe med elevenes følelse av tilhørighet til skolen og samfunnet. Noen sa imidlertid at de ikke tok det på alvor, muligens fordi de hadde hørt det mye, eller at det er en beskyttelsesmekanisme. I en av gruppe-samtalene der flere elever snakket om dette, spurte vi elevene hvordan det påvirket dem:

«Jeg tar det ikke så seriøst, for de som sier det, tuller, liksom, og ikke vet bedre.» *Elev 9. trinn*

«Det føles jo litt rart. Vi er jo født her.» *Elev 9. trinn*

«Det går inn det ene øret og ut det andre.» *Elev 9. trinn*

SLIK HÅNDTERER BARN RASISME

Barn opplever og forstår rasisme på mange ulike måter og kan ha ulike strategier for hvordan de håndterer rasisme de opplever selv eller er vitne til.

RASISME SOM BARN OPPLEVER SELV

Flere nevner at de ikke bryr seg, avfeier hendelser eller tuller det bort, så det ikke skal bli gjort til en «stor greie». Noen fortalte at de har opplevd det så mange ganger at de ikke reagerer lenger eller ikke bryr seg lenger.

Dette er strategier som ofte ikke er synlige for andre, men som det brukes mye energi på. Mange fortalte at det er ikke de store, stygge hendelsene de bærer på, det er alle de små hendelsene i hverdagen som gjør at de blir utmattet. Det er et stort arbeid som legges ned som ikke er synlig for den som krenker.

«Det er forskjell mellom person og person. Store variasjoner i hvordan personer håndterer rasisme. Noen tenker at de er mindre verdt. Noen blir lei seg. Noen tenker ikke så mye over det. Men noen tar det skikkelig til seg og tenker på om det er noe galt med dem, og spør seg: Er jeg annerledes?» *Elev 9. trinn*

«Rasisme per i dag, folk er så vant til det, de som blir utsatt, altså, at de ikke gjør noe med det lenger fordi de er lei av det og vant med at det skjer.»

Elev 8. trinn

«Rasisme vil alltid være en del av verden, men jeg føler ikke at jeg blir så påvirket av rasisme når folk er rasister, for jeg føler at det har vært så vanlig at det påvirker meg så mye. Det er ikke så stort for meg lenger.» *Elev 8. trinn*

Det kan være spesielt sårbart når den som utsetter deg for rasisme, er i klassen din og noen du møter hver dag.

«Det må skapes et trygt rom for å si ifra og snakke om rasisme. Ikke lett å snakke om det i klassen om den som sier rasistiske ting, sitter i rommet.» *Elev 7. trinn*

For mange kan det være veldig vanskelig å snakke om, fordi man ikke vil være annerledes. Noen elever fortalte at de lenge hadde benektet det som hadde skjedd, latet som ingenting eller avfeid hendelser og kommentarer som bagateller.

«Det er ikke så lenge siden jeg turte å si ifra. Hele tida før det gikk jeg bare med det. Hvis de sa ting, sa jeg det også, eller jeg bare gjorde det om til en vits og var selv rasistisk – og gjorde det morsomt, for man vil jo helst ikke.» *Elev vgs.*

«Det spørs hvilken person det er. Noen føler seg truffet. Andre bryr seg ikke.» *Elev 9. trinn*

Andre igjen sa at de ser an situasjonen, noen ganger lar de det passere, andre ganger sier de ifra. Mens noen fortalte at de ikke orker å ta tak i det eller si ifra til noen. De føler at de ikke blir trodd, og mister troen på at noe kan gjøres med rasisme.

«Man mister kontakt med de rundt, og samtidig vil du ikke gå ut. Det er mange som heller ikke vil snakke med familien om det, for kan hende at du har sagt ifra, men så sier familien at det ikke er så alvorlig, det er jo bare ungdommer som tuller.» *Elev 8. trinn*

«Du har ikke lyst til å snakke med de som kan hjelpe. Det kan føles som om det vil være rasisme rundt deg eller i verden uansett. Det er ikke vits å gjøre noe, for rasismen vil eksistere uansett.» *Elev 8. trinn*

Under en samling på 9. trinn mente to elever i samtalen som var gode venner kunne si rasistiske ord mot hverandre på tull:

«Jeg føler at her kan jeg kalle XX ching chong, og han kan kalle meg ape, uten at jeg blir fornærmet.» *Elev 9. trinn*

Men det var ikke alle på samlingen enige i, og mente rasisme var galt uansett. Bruk av stygge, rasistiske ord kunne i ytterste konsekvens føre til slåsskamper og vold, og at alvorlighetsgraden og hvem som var avsender spilte inn.

RASISME BARN ER VITNE TIL

Barn og ungdom reagerer på og håndterer rasisme de er vitne til, på mange ulike måter. Felles for mange av dem vi snakket med, er at de ikke ville si ifra fordi de var redde, visste ikke hvordan de skulle gå frem, bli innblandet i noe og selv bli angrepet enten verbalt eller fysisk. Noen blir stumme og handlingslammet fordi de synes det er vanskelig å si ifra eller si stopp.

«Nei, jeg har ikke opplevd rasisme, men jeg har hørt andre oppleve rasisme, for eksempel ble vennen min kalt svart slave på vei til T-banen, men vi gjorde ikke noe fordi det kom som et sjokk.» *Elev 9. trinn*

«Man blir kanskje litt redd for hva personen kan gjøre, og redd for konsekvensene som kan skje, hvis de sier imot rasisme som skjer.» *Elev 9. trinn*

Mange elever syntes det var vanskelig å si ifra om at de opplever rasisme selv, mens flere elever mente det er lettere å si ifra om rasisme andre opplever, enn hvis man selv opplever rasisme.

«Hvis man blir diskriminert, selv om det er vondt, er det viktig å tenke at noen andre kan oppleve det samme, og da er det viktig at jeg sier ifra. Og den som gjorde det mot meg, kan jo også gjøre det mot flere, og da får de en straff, og så kan de ikke gjøre det mot noen andre, og da hjelper man andre.» *Elev 5. trinn*

«Hvis man ser at en blir utsatt for rasisme, og ser at hun eller han er lei seg, pleier man å si ifra. Da kan man si ifra.» *Elev 9. trinn*

«Da jeg gikk på ungdomsskolen, var rasisme så normalisert at vi kødda med det og syntes det var morsomt, men så var det ikke det.» Elev vgs.
«Hvis det skjer noen direkte rasisme mot andre, så griper jeg inn. Hundre prosent.» *Elev vgs.*

Elevene poengterte at det var mange som var stille tilskuere og ikke hadde en synlig motreaksjon, og sa ifra når noen elever var rasistiske eller hadde fordomsfulle holdninger til andre medelever. Det såret elevene like mye at ingen medelever sa ifra eller sto opp mot rasismen som skjedde.

«Du er like mye rasist når du ikke sier ifra.»
Elev 7. trinn

«Mange er stille. Mange vil heller være vitne enn å gjøre tiltak.» *Elev 8. trinn*

For noen førte rasisme til aggresjon, mye fordi det føltes krenkende og urettferdig, ting som ble sagt og gjort.

«Og så er det folk som blir utsatt, som har bestemt seg for, i stedet for å si ifra, å gjøre det tilbake. Om du er rasist mot meg, for eksempel, så vil jeg svare deg og krangle med deg.» *Elev 8. trinn*

«Det er mange som bruker rasisme eller tar igjen, og da blir det verre, da blir det rasisme frem og tilbake. Det kommer an på om det er kødd eller krangling.» *Elev 8. trinn*

Vi spurte om bruk av rasistiske ord kan føre til vold? Unisont ja, svarte elevene. En elev sa:

«Hvis folk tar det personlig, kan det føre til vold og bli slåsskamp.» *Elev 9. trinn*

Gaming
TV
Uvitenhet
Foreldre
Mobbing
Fremmed-
frykt
Sosiale
medier
Eldre
elever
Tror
man er
bedre
Fordommer
Makt
Status
Mekanismer
Eldre
søsken
Hjemmefra

ÅRSAKER TIL RASISME – SETT MED BARNAS ØYNE

Barna nevner mange ulike årsaker de mener ligger bak rasistiske utsagn og hendelser. De nevner alt fra fordommer og frykt til uvitenhet, til at man blir påvirket av andre eller har et ønske om å passe inn i gruppen, såre eller tøffe seg for andre.

«Det begynner allerede på barneskolen, man hører det fra eldre elever, lærere, foreldre. Så tar man det i bruk selv. Spesielt på mellomtrinnet begynner det å bli utbredt med ulike skjellsord.» *Elev 10. trinn*

«Årsaken til rasisme er fordommer; fordi man tror man ikke er fra Norge.» *Elev 5. trinn*

«Jeg tror at folk er rasistiske siden de tror de er best og alle som er ulike dem, er dårlige.» *Elev 7. trinn*

«Folk er rasister fordi de har lite kunnskap og dømmer hverandre uten å kjenne hverandre og dømmer folk ut fra deres bakgrunn.»

Elev 7. trinn

Mange av barna og ungdommene vi snakket med mente at fordommer og rasisme også kan komme fra foreldrene og hjemmet. Både at de påvirkes av egne foreldre og av eldre søsken. De mente at hvis familiemedlemmer brukte rasistiske ord eller hadde fordomsfulle holdninger, hadde barn lett for å fange det opp og bruke samme type ord og ha samme type holdninger. Samtidig var det andre elever som mente foreldrene deres ikke var rasistiske, og ord som N-ordet og andre rasistiske ord hadde de ikke hørt at foreldrene brukte.

«Rasisme kan være at hvis for eksempel faren din sier noe rasistisk til en person, så kan du begynne å tenke at det faren din sa, det var greit, fordi det var faren din som sa det. Da utvikler rasismen seg, og det er ikke bra.» *Elev 5. trinn*

«Rasisme blir lært. Du blir jo ikke født med rasisme.»

Elev 9. trinn

«Sikkert fra foreldre eller andre rundt dem.» *Elev 9. trinn*

«Jeg tror mye ligger på foreldrene heller enn lærerne. I Norge er det et stort problem at foreldrene bare sende kidsa på skolen og forventer at lærerne skal oppdra dem. Men læreren har jo ikke lov til å være så streng som de kunne være før.» *Elev vgs.*

«Jeg føler rasisme kan komme hjemmefra. Det kan være foreldre om bruker rasistiske ord. Eller at de sier noe rasistisk om noen.» *Elev 9. trinn*

«Jeg tror det er ganske stor forskjell på hvordan barn og ungdom forholder seg til rasisme og fordommer. For barn er det viktig å være obs på at det er mye som kommer hjemmefra. Vi merker det med en gang om en unge har helt forferdelige foreldre.» *Elev vgs.*

«Ja, men også søsken. Fra skolen. Fra forskjellige ting.» *Elev 9. trinn*

Mange av elevene mente barn og ungdom kunne lære rasisme av mye stygge rasistiske kommentarer, misinformasjon, bilder og videoer på sosiale medier, internett og i «gaming». På sosiale medier mente flere elever at jenter fikk mer rasistiske kommentarer mot seg enn gutter.

«Det kommer fra internett, det er mest utbredt på internett. Da lærer man ord og uttrykk. Hvis man kommer på en feil side, så får man plutselig høre eller se mange rare ting.» *Elev 10. trinn*

«Når man begynner å få tilgang til sosiale medier, kan man få mye misinformasjon. For eksempel er det mange som tror at jøder er terrorister, og at muslimer er terrorister. Det er masse informasjon på sosiale medier som er misinformasjon, og så tror de at alle jøder og muslimer kommer fra land som begår krigskriminelle handlinger.» *Elev vgs.*

«Jøder og muslimer blir veldig feilrepresentert i populærkultur, og det forsterker inntrykket. Mange stereotypiske jødiske trekk blir brukt i filmer og negativt, og det påvirker de unge.» *Elev vgs.*

«På Instagram. Når det er folk med mørkere hudfarge, er det kommentarer med N-ordet, at jeg skal ta på deg, rasistiske kommentarer. Både til gutter og jenter. Men føler det er mest til jenter.» *Elev 9. trinn*

«Jeg føler mørke jenter får mer rasisme mot seg enn mørke gutter.» *Elev 9. trinn*

«Hvis en svart jente poster noe, kan man få kommentarer som brown jente eller sjokolade.» *Elev 9. trinn*

«Barne-TV. Noen serier har ikke med noe mangfold.»

Elev 9. trinn

Flere elever kommenterte også på at rasisme kunne skyldes at noen personer mener de er bedre enn andre, og er mer verdt – eller på grunn av fordommer.

«Folk har fordommer og synes de er bedre enn andre fordi de har annerledes hudfarge. Og det er ikke lov!» *Elev 5. trinn*

«Noen tror at de er verdt mer enn andre, og er rasistiske mot andre religioner.» *Elev 5. trinn*

«Det er rasisme i verden fordi noen folk føler at de er verdt mer enn for eksempel svarte og asiatiske folk.»

Elev 7. trinn

«Det kan ha med frykt å gjøre også. For eksempel er jo islamofobi, hvis du er redd for noen som er muslim, og da er det fordi du forbinder det med terrorisme. Og da er man jo redd for at de skal gjøre noe mot deg.» *Elev 9. trinn*

Elever på ungdomstrinn og oppover løftet at man ble særlig påvirket av nære relasjoner, og da særlig sine nærmeste venner. Elever fortalte også om hendelser som speilet at rasisme også handler om mekanismer i elevgruppen – der noen ønsker mer makt og å heve egen status i gruppen – og derfor opprettes og opprettholdes det et skille mellom «oss» og «dem» gjennom hvordan de snakker om og til hverandre.

«Jeg tror ikke folk skjønner hvor dypt det går. De tror de hever sin egen status. Det er som ved mobbing, de føler seg kanskje litt usikker på seg selv, så de prøver å dra andre ned.» *Elev vgs.*

«Det handler mye om popularitet. Når du bidrar til å sette andre folk ned, så hever du deg selv opp. Du får makt.» *Elev vgs.*

«Har dere sett gruppene i skolegården? Alle de hvite guttene henger sammen. Så det er fordommer overalt. Jeg tror ikke det er fordi de tenker at de som ikke er hvite, er annerledes eller rare eller får lov til å være med dem. Men jeg tror man henger sammen mer med de som er mest like dem selv, liksom.» *Elev 9. trinn*

HVA SIER BARN OM UNDERVISNING OM RASISME I SKOLEN?

Under skolebesøkene spurte vi barn og ungdom om hva slags undervisning de hadde hatt om fordommer og rasisme på skolen. På de fleste av skolene vi var, hadde elevene ikke hatt noe særlig undervisning om fordommer og rasisme, og i den grad de har hatt det sa elevene selv at det var ganske overfladisk. Da vi hørte med elever på ungdomsskolen om hva de hadde lært om rasisme på barneskolen, var svaret lite eller ingenting.

> «Jeg føler ikke at vi lærte om rasisme i det hele tatt på barneskolen. Kanskje om religion og rasisme mot religion, men ikke om hudfarge eller bakgrunn.»
>
> *Elev 8. trinn*

«Bitte litt.» *Elev 9. trinn*

«Bare at det ikke var greit.» *Elev 9. trinn*

«Når vi snakket om identitet og sånt.» *Elev 9. trinn*

«På barneskolen har vi gått gjennom alle temaer som er viktige å ha, men vi har faktisk ikke en eneste gang snakket om rasisme. Vi har ikke hatt en eneste time der vi snakket om hva rasisme er. For ikke alle vet hva som telles som rasisme, eller hvilke ord som er rasistiske.» *Elev 9. trinn*

«Jeg kan ikke huske en time der vi snakket om rasisme i barneskolen. Vi startet liksom i 8. klasse, der hadde vi en time der vi snakket om rasisme.» *Elev 9. trinn*

«I barneskolen var det fokus på at alle skulle behandle hverandre likt. Kan ikke huske at det var noen særlig rasisme på barneskolen. Kanskje noe i 7. klasse.» *Elev vgs.*

På ungdomsskolen kunne elevene ha mer undervisning om rasisme, men det var forskjell mellom skoler. Den undervisningen elevene hadde hatt om rasisme, handlet i større grad om det overordnede, identitet og respekt.

«Undervisningen vi har hatt om rasisme i skolen, er veldig «surface level» (= overfladisk); det handler om at vi skal behandle alle likt, ikke dømme andre etter hudfarge. Vanskelig å si hvor god rasismeundervisning det er, når du er den eneste som ikke er hvit, i klassen din.» *Elev vgs.*

«Nei, tror jeg egentlig ikke har hatt om rasisme i det hele tatt. Eller vi har hatt om identitet og respekt og sånn. Eller vi har hatt om slaveri i timen i fjor. Da sa læreren at vi ikke kunne gå for dypt i det, fordi det er en så brutal historie. Han har veldig sterke meninger, så vi burde kanskje hatt en annen lærer.» *Elev 9. trinn*

«Greia med barneskolen. Da er man fortsatt ung, men så vet man ikke hva det betyr. Når man går opp til ungdomsskolen, så lærer man mye mer om rasisme. Og da lærer man mer om hva som er rett og galt». *Elev 10. trinn*

Noe av undervisningen handlet om kolonitida og slavetida. Noen hadde diskutert mer etter hendelsen med George Floyd, som var en afroamerikaner som ble drept av en hvit politimann i 2020. Samtidig nevnte elever eksempler der en del av undervisningen kunne bidra til stigmatisering og stereotypisering:

«I engelsken har vi om slaveri. Når noen sier noe om slaver. Vi er tre som er litt mørkhudet, i klassen. Da begynner de andre elevene å se på oss når vi snakker om temaet. Men samtidig så skjønner man at det er litt på tull.» *Elev 9. trinn*

Den undervisningen elevene hadde fått om fordommer og rasisme, virket vilkårlig og veldig personavhengig

av hvilken lærer elevene hadde hatt, og om læreren turte å ta praten i klasserommet og hekte undervisningen på relevante temaer og hendelser som fant sted i nyhetsbildet.

Elevene snakket om at det var lite eller ingenting om rasisme i lærebøkene og de digitale læringsressursene deres.

«Rasisme blir aldri nevnt i de bøkene vi har.»

Elev 9. trinn

Spesielt i de klassene der det var lite mangfold, virket det som elevene ikke hadde fått mye opplæring om temaet og i liten grad hadde fått mulighet i klassen til å reflektere rundt at det de selv sier og gjør, kan være fordomsfullt eller rasistisk. Samtidig viste aktivitetene og samtalene vi gjennomførte i disse klassene, at elever kunne oppleve rasistiske kommentarer fra andre elever i klassen eller på skolen, voksne på skolen og på fritida.

MANGFOLD SOM DØRÅPNER

På flere av skolene vi besøkte, fremhevet både elever og lærere at feiring av mangfold var en viktig del av undervisningen og praksisen ved skolen deres, og elevene var tydelige på at de satte pris på det, og det var bra for miljøet på skolen.

Jo mer mangfold det var på skolene vi besøkte, jo mer naturlig virket det som det var for elever og lærere å snakke om mangfold, kulturforskjeller og rasisme. På de samme skolene var lærerne bedre på å trekke frem mangfoldskompetanse som en viktig egenskap hos lærere for å få til trygge skolemiljøer.

«På vår skole er vi flinke på inkludering. Det som er bra, er at nesten alle elevene har ulik kultur og bakgrunn og er nysgjerrige på nye elever.» *Elev 6. trinn*

«Det som er veldig bra, er at det er mange fra andre land, og da lærer vi fra hverandre.»

Elev 6. trinn

Samtidig viste noen av skolebesøkene at det var ingenting i veien for at skoler som hadde få minoritetselever, kunne snakke mye om mangfold, inkludering, diskriminering og rasisme. Flere av skolene vi besøkte, var gode på dette. Det var tydelig at det var en klar sammenheng mellom at lærere var opptatt av forebygging av rasisme og diskriminering, og at dette arbeidet hadde forankring hos skoleledelsen. De stedene opplevde lærerne at det var enklere å integrere det i undervisningen sin.

«Det er vanskelig som hvit og lærer å stå der og snakke om rasisme, når jeg ikke selv har opplevd rasisme. Jeg er redd for å bli oppfattet feil. Selv om jeg kjenner godt til mine verdier og vet hva rasisme er.»

Lærer ungdomstrinn

HVA SIER LÆRERE VI HAR SNAKKET MED?

I denne rapporten har vi hovedsakelig vektlagt hva elever selv har fortalt. Imidlertid gjennomførte Redd Barna samtaler med lærere på flere av stedene vi besøkte, og snakket med dem om hvordan de jobbet forebyggende mot fordommer og rasisme, og hvilke utfordringer de kunne møte på. Det var store variasjoner i skolene vi besøkte.

ENGASJEMENT I ELEVGRUPPEN

Noen lærere jobbet mer systematisk for å integrere temaer som kulturforskjeller, mangfold, fordommer og rasisme inn i undervisningen. De syntes det skapte interessante diskusjoner i elevgruppen, og at det var lettere å engasjere elever i dagsaktuelle saker som dukket opp i nyhetsbildet om temaet rasisme, for eksempel etter at Black Lives Matter-bevegelsen begynte i 2013, eller etter drapet på Georg Floyd i 2020.

UTFORDRINGER MED TEMAET

Flere lærere trakk fram at de synes det er vanskelig å prioritere tid til å jobbe med disse temaene i undervisningen. Tidspress, manglende kunnskap og mangel på gode læringsressurser var vanlige utfordringer som lærerne nevnte at gjorde det vanskelig å få det inn i undervisningen.

«Vi burde jobbet mot rasisme hele tiden, men vanskelig fordi det er mye som burde bli gjort i skolen.»

Lærer undomstrinn

«Det er vanskelig å komme gjennom med rasisme-undervisning i en full undervisningsplan, da må man overbevise om at dette passer inn i undervisningen, og at det er naturlig å snakke om i ulike fag.» *Lærer ungdomstrinn*

«Lærerne hos oss etterlyser kunnskap og flere lærerbøker, spesielt om det samiske. De føler at de mangler kompetansen til å undervise elevene om ulike temaer.» *Lærer ungdomstrinn*

Noen lærere nevnte også at elevene responderer forskjellig til ulike lærere, og at det er lettere for noen lærere å snakke om rasisme og temaer relatert til dette enn andre.

«Elevene opplever at det er en generasjonsforskjell. Lærere som er 35 år og yngre, synes de er lettere å snakke med. De tenker at yngre lærere kan relatere seg mer til deres hverdag.» *Lærer ungdomstrinn*

«Vi har gjennomført samme opplegg i to klasser, men det har vært ulik respons. I den ene klassen var læreren lys i huden, mens i den andre klassen hadde læreren melaninrik hud. Jeg tror det er lettere for lærere med egen erfaring å undervise om dette.» *Lærer ungdomstrinn*

BERØRINGSANGST

Flere lærere hadde berøringsangst overfor temaet rasisme og syntes det var vanskelig å ta opp temaet i klassen. Dette begrunnet de med at de syntes det var vanskelig å vite hvilke ord og begreper de skulle bruke i undervisningen, eller at de fryktet at noen elever kunne oppleve seg som krenket avhengig av hvordan læreren ordla seg om temaet,jf. bestemmelsen om skjerpet aktivitetsplikt i opplæringsloven. Noen lærere nevnte også at de var redde for at minoritets-elever skulle trekke opp «rasismekortet» overfor læreren hvis læreren skulle ordlegge seg feil på et vis. Andre mente det ga åpning for å løfte tematikken ytterligere:

«Jeg tenker også at det er elever som fort kan dra rasismekortet og tenker det er et frikort ut av enhver situasjon. Dette har jeg jobbet med, å gjøre eleven klar over at det er kjipt å bruke dette i situasjoner som ikke er rasisme, som bare er kjipt. For da er det vanskeligere å tro på deg neste gang. Det er viktig å gå inn i situasjonen med eleven: Hva opplevde hen og hvorfor? Hvorfor opplever de at de blir urettferdig behandlet?» *Lærer ungdomstrinn*

Andre lærere kunne ta opp temaet rasisme, men de var bekymret for at enkeltelever i klassen kunne komme med rasistiske eller diskriminerende ytringer mot medelever i klasserommet, og at de ikke visste om de var gode nok klasseledere til å kunne håndtere det på en god måte der og da, og i etterkant. Flere lærere fortalte at de følte at de ikke opplevde seg godt nok rustet til å kunne ta opp temaet rasisme, eller til å kunne håndtere vanskelige spørsmål og aktuelle nyhetssaker og tematikk som dukket opp i nyhetsbildet.

«Det er vanskelig som hvit og lærer å stå der og snakke om rasisme, når jeg ikke selv har opplevd rasisme. Jeg er redd for å bli oppfattet feil. Selv om jeg kjenner godt til mine verdier og vet hva rasisme er.» *Lærer ungdomstrinn*

«Noen lærere kan vegre seg. Tenker at dette må læreren bare gå inn i og sjekke hvordan de kan løse det. Alt det ubehagelige som elevene skal inn i, så må også læreren kunne stå i det ubehagelige.» *Lærer ungdomstrinn*

«Vanskelig faktisk å ta tak i rasisme. Hvordan skal jeg ta tak i det og ta det videre? Det å ringe foreldre og fortelle at barnet deres bruker N-ordet. Det hjelper ikke.»

Lærer undomstrinn

«Vanskelig å vite hvordan man skal ta tak i rasisme som skjer.» *Lærer ungdomstrinn*

Samtidig påpekte lærere som jobbet aktivt med tematikken, at det var viktig at det var rom i klasserommet både for elever og lærere å si noe feil eller dumt, bare at det var viktig å beklage seg hvis man har sagt noe feil.

«Jeg har selv gått i en blemme, jeg har brukt feil ord, og så gått tilbake til elevgruppa og sagt at jeg nå har sagt feil. Konteksten forandrer seg, og da forandrer språket seg.» *Lærer ungdomstrinn*

VANSKELIG Å STOPPE RASISTISK SPRÅK

Det å jobbe mot rasistisk språkbruk og kommentarer som har etablert seg i elevgruppen, synes flere lærere er svært utfordrende. Både fordi lærere ikke kan være til stede hele tiden, og fordi de opplever at det som snakkes om i klasserommet med elevene, ikke nødvendigvis har effekt på det som skjer i skolegården.

«Vi opplever at elever i klassen sier at ja, det skal man ikke si, og så går de ut i skolegården og bruker ordene aktivt.»

Lærer undomstrinn

«Det er vanskelig å være antirasist selv i praksis og i skolehverdagen. Hvem er det som bruker N-ordet? Det brukes mye i klassen og på skolen. Det er så mye av det.» *Lærer ungdomstrinn*

«Vi kan trekke inn rasisme i mye og i mange temaer, og det gjør vi også. Men vi tar tak i det i små drypp. Vi kan ha caser i klasserommet, og ta initiativer. Men vi er jo ikke der når rasismen skjer.» *Lærer ungdomstrinn*

«Vi snakker om rasisme når det oppstår ting i friminuttene. Vi hadde en fagperson som kom og snakket om rasisme. Jeg hadde en kollega i fjor som jeg snakket mye om rasisme med fordi han var interessert i det, og vi forsøkte å endre kulturen i de to klassene vi hadde ansvar for, men jeg føler ikke vi klarte det.» *Lærer ungdomstrinn*

RELASJONSBYGGING OG KUNNSKAP

Da vi spurte hvilke grep lærere tar for å få temaer som mangfold, fordommer og rasisme inn i undervisningen, trakk flere lærere frem at det er viktig å begynne med å etablere en god relasjon til elevgruppen og sikre trygghet i klassen. Deretter kan læreren ta inn ulike temaer, begynne med mangfold og ulike kulturer og bygge opp undervisningen slik at elevene får en god innføring i ulike temaer relatert til fordommer og rasisme.

> «Så lenge man har en god relasjon til elevene, kan vi snakke om alt.»
>
> *Lærer undomstrinn*

«Kan være fint å starte med fordommer, at det er naturlig å ha. Gjerne bruke seg selv som eksempel. Hva når det er minoriteter som opplever det? Begrepene minoritet og majoritet – der kommer maktbegrepet inn. Og deretter snakke om rasisme. Ta det gradvis.» *Lærer ungdomstrinn*

«Snu det litt på hodet – hva er det motsatte av rasisme? Snakke positivt om andre kulturer, andre religioner. Bygge ned forskjeller.» *Lærer ungdomstrinn*

«Det er så viktig å bygge trygghet til eleven og bygge en relasjon. Slik at de opplever at læreren vil dem vel, og at hvis læreren gjør feil, så er det ikke er vondt ment.» *Lærer ungdomstrinn*

«Foreldre har kommet og fortalt om sin bakgrunn, kultur og religion. Det er med på å skape aksept.» *Lærer barneskole*

OM FORSKJELLSBEHANDLING

Siden mange elever i våre gruppesamtaler tok opp at de opplevde forskjellsbehandling fra lærere, spurte vi noen lærere om nettopp dette, om de opplevde at de selv eller andre lærere forskjellsbehandlet elever:

«Vi lærere må klare å være obs på våre fordommer. Jeg tror absolutt det skjer.» *Lærer ungdomstrinn*

«Noen elever føler seg urettferdig behandlet og skylder på at det er rasisme.» *Lærer ungdomstrinn*

MANGFOLD OG REPRESENTASJON

Flere lærere trakk frem viktigheten av mangfoldskompetanse og representasjon i lærerstaben og skoleledelsen for å sikre ulike perspektiver inn i undervisningen og skolens systematiske arbeid med å skape trygge og inkluderende skolemiljøer, inkludert forebygging av rasisme. Samtidig mente flere at det var viktig å ha en åpen dialog blant lærerne og tid til refleksjon rundt egne holdninger – for å skape mer bevisstgjøring rundt temaene fordommer og rasisme.

> «Mangfoldskompetanse er viktig å ha med seg, og å se verdien i at vi er ulike. Skape rom for det, skape aksept for det.»
>
> *Lærer barneskole*

«Det er viktig med representasjon i lærerstaben. Jo mer mangfoldig, jo lettere å ta tak i ting.» *Lærer ungdomstrinn*

RÅD FRA BARN OG UNGDOM

HVA MENER BARNA SELV MÅ TIL FOR Å FORBYGGE OG BEKJEMPE RASISME?

Hvordan ønsker elever at det jobbes mot rasisme? På skolebesøk i barneskolen og i hver gruppesamtale vi har holdt med ungdommer, har vi innhentet deres råd om hvordan skoler, lærere, elever, foreldre og idretts- og fritidsklubber kan bidra til å forebygge og bekjempe rasismen som barn opplever. Her har barna hatt mange meninger og forslag.

Barn og ungdommer er spesielt opptatt av at lærere og andre voksne må tørre å snakke om temaet og ta tak i rasisme når den skjer. De legger også vekt på at barn må få kunnskap om hva rasisme er, allerede i barnehagen og tidlig i barneskolen. Undervisningen om fordommer og rasisme må bli bedre, mer relevant for deres hverdag og mer variert. Den må ikke handle bare om rasismens historie, men også om hva rasisme er i dagens samfunn.

BARNAS RÅD – HVA KAN SKOLEN GJØRE?

Her presenteres barn og unges råd til hvordan skolen, lærere og andre ansatte i skolen bør jobbe for å forebygge og bekjempe fordommer og rasisme i skolen. Mange av disse tipsene var også til foreldre og andre voksne i samfunnet som er ansvarlige for å følge opp – men elevene adresserte dem først og fremst til skolen, for der møtes alle barn og ungdom.

❶ Ha nulltoleranse mot rasisme!

Elevene mente at skolene må ha nulltoleranse mot rasisme. Lærere og andre voksne i laget rundt elevene må være oppmerksomme og ta tak i rasisme med en gang det skjer.

De mente også at lærere må ta rasistiske kommentarer og hendelser seriøst og lytte til elever som forteller om det. I tillegg mente de at elever som sa eller gjorde noe som var rasistisk burde få en konsekvens og at lærere må forklare hvorfor det ikke er greit.

Hvis N-ordet og andre rasistiske og fordomsfulle ord, holdninger og handlinger får etablere seg i elevgruppen uten at voksne reagerer, blir det vanskelig og nærmest umulig å stoppe, ifølge elevene selv.

«Lærere kan ta det opp med hele klassen hvis de hører at noe rasistisk har skjedd, eller bare for å snakke om temaet.» *Elev 5. trinn*

«Nulltoleranse – rasisme må få konsekvenser som betyr noe for elevene, ellers bryr de seg ikke.» *Elev 10. trinn*

«Kanskje hvis man får en ordentlig advarsel, kan man kanskje stoppe N-ordet.» *Elev 9. trinn*

«Jeg tenker de må være «hands on» og ta det med en gang det skjer. Da vil den som har sagt noe, føle seg flau. Selv om man ikke skal rette seg mot en eller «oute» noen. Jeg føler det er mer effektivt.» *Elev vgs.*

«Jeg tror kontinuiteten er viktig. Målet må være at absolutt alle føler at det er ubehagelig å si noe rasistisk. At alle passer på hverandre hele tida – det handler om medmenneskelighet.» *Elev 9. trinn*

«Lærere burde ta rasisme mer seriøst og lytte og slutte å ignorere det. Spesielt på barneskolen. Om de hører noen kommentarer i det hele tatt, burde lærerne gripe inn og si at dette ikke er greit, og forklare hvorfor.» *Elev 9. trinn*

«Jeg tror ikke snakking hjelper, egentlig. Mer handling eller konsekvenser.»

Elev 9. trinn

«Lærerne kan følge med bedre. Være mer rundt. Gå bort og si stopp. Ikke gjør det.» *Elev 8. trinn*

«Da vi spilte fotball i friminuttet, var det særlig to gutter som sa N-ordet til meg. Lærerne sa ingenting før kanskje mot slutten av året. Så var det en miljøarbeider som tok tak i det. Vi måtte snakke om det. Og det endte med at vi ikke fikk spille fotball en periode, før de sluttet med det. Jeg følte det hjalp.» *Elev 9. trinn*

«Mange bruker N-ordet. Man hører det mye rundt på skolen, og så tror man det er vanlig å bruke det. Hvis man starter å lære om dette på barneskolen, så lærer man at det ikke er greit.» *Elev 10. trinn*

«Gå foran som et godt eksempel og ikke bruke rasistiske ord.» *Elev x. trinn*

❷ Bekjempe rasisme og skape et trygt og inkluderende skolemiljø

Elevene var veldig tydelige på at lærere og skolens ansatte må forebygge rasisme, ta tak i rasistiske ord og handlinger som finner sted, og sikre god støtte til de barna som har opplevd rasisme på skolen, rett etterpå, men også passe på i etterkant så det ikke gjentar seg. Voksne på skolen må bli bedre til å spørre og se etter hvordan elevene hadde det, fordi elevene mente rasisme ofte skjer der voksne ikke er til stede, eller fordi rasisme går under radaren deres.

Elevene kommenterte på at de skulle ønske at de fikk mer informasjon om deres rett til et trygt skolemiljø, og flere elever mente det var viktig å ha tydelige skoleregler mot rasisme.

«Forklar barn hvor dårlig rasisme og fordommer er.» *Elev 5. trinn*

«Den som blir krenket, må bli tatt vare på.» *Elev 9. trinn*

«Hvis lærerne blir mer strenge på å ta tak i rasisme, vil det hjelpe.» *Elev 9. trinn*

«Jeg tror ikke små barn vet at de er rasistiske, hvis de er det. Det hjelper ikke å bare si at slik skal du ikke være eller slik skal du ikke si. Du må lære barn hva rasisme er, hva som ligger bak, og snakke mer om hvorfor vi ikke skal ha rasisme i samfunnet. Barna må lære hvordan de kan hjelpe kompisen sin.» *Elev vgs.*

Fra samtale med ungdom på 9. trinn:

Hvor ofte bør lærere ta opp temaet rasisme?

«Man burde lære om rasisme når man er liten. Og ta det opp igjen årlig.»

«Lærerne må begynne tidlig å lære elevene sine om rasisme. Noen barn vet ikke hva noen rasistiske ord betyr, så de bare slenger dem rundt seg. Hvis de tror ordet betyr kul. Så tidlig på barneskolen.»

«I Norge er Black History Week i oktober. Kunne snakke mer om det da.»

«Hvis man lærer mer om rasisme, unngår man i større grad at rasisme skjer.»

«Vi kunne lære mer om Martin Luther King-perioden. Lært mer om historien. Jeg har ikke lært så mye om det på skolen. Vi kunne lært mer om hva rasisme gjør med folk.»

«Samtidig tenker jeg at det er litt mye å lære for barn på barneskolen. Det med slavehistorien og alt det der – det er mye. Kunne starte å lære om rasisme i 5. klasse.»

«Vi burde lære mer om hvordan samer har det. For de er jo urbefolkningen til Norge.»

«Hvis læreren merker at det trengs, må læreren ta opp temaet rasisme.»

«Ingen blir født slemme.»

Elev 9. trinn

«Lag en kultur for at det er greit å si ifra. Hvis de elevene som er «kule», sier ifra og sier at rasisme ikke er greit, så vil det overføres til de andre.» *Elev 10. trinn*

«De voksne kan følge mer med på hva som skjer i skolegården.» *Elev 7. trinn*

«Jeg kjenner noen som jobbet på en SFO, der det var en guttegjeng som hadde vært helt forferdelige mot en jente og terrorisert henne. Man må gripe inn øyeblikkelig mot barn, og ta det der og da. Jeg tror undervisningen om hvordan vi forholder oss til andre mennesker, nærmest bør være et fag i skolen fra 1. klasse på barneskolen. Bør være en stor del av skolehverdagen.» *Elev vgs.*

«Den som er slem mot noen, må læreren også snakke med for å forstå hvordan den eleven har det, og hvordan eleven kan få det bedre og få hjelp.» *Elev 9. trinn*

❸ Økt kunnskap om rasisme og bedre undervisning om fordommer og rasisme

Skolebesøkene avslørte at elevene opplevde rasisme fra tidlig i barneskolen, og at de også hadde erfaringer med seg fra barnehagen. Elevene ønsket at skolen tidlig på barneskolen, gjennom hele grunnskolen og videregående opplæring skulle ha rasisme på timeplanen. Det er viktig å snakke ofte om hva rasisme og fordommer er, rasismens historie, og la elevene reflektere rundt det. Elevene ønsket seg bedre antirasistisk undervisning, og at lærere må være gode klasseledere og skape et trygt rom for å snakke om rasisme.

Samtidig ønsket elever at lærere skulle snakke om rasisme i flere fag når det er relevant og aktuelt, ha om det i ulike lærebøker og digitale læringsressurser. Elevene ønsket å bli engasjert i temaet, men de mente elever skulle slippe å selv representere sin gruppetilhørighet og bakgrunn, eller måtte svare på hvordan rasisme oppleves og utlevere seg.

«Ha om rasisme i flere fag.» *Elev 9. trinn*

«Jeg tror vi må integrere det i den generelle undervisningen. I alt vi lærer og alt vi gjør på skolen, må det være en del av praksisen. Sånn tverrfaglig.»

Elev vgs.

«Legg det inn som tema annenhver uke, slik at vi har en time om det og kan diskutere og bli minnet på det. Da blir man påvirket positivt, kanskje over tid. Selv om du ikke tar det seriøst der og da, vil du få inn kunnskapen og bli påvirket over lengre tid.» *Elev 9. trinn*

«Det må være en naturlig del av undervisningen og må ikke føles som om det kommer utenom eller er tvang eller presset på. Da gidder ikke elevene høre på. Hvis det blir en integrert del av undervisningen fra 1. til 7. og for eksempel to ganger i måneden, kan det ha stor påvirkning på barna. De bør også snakke to ganger i uken om banning og stygt og rasistisk språk. Mye rasistisk språk begynner i barneskolen, spesielt i 6. og 7.» *Elev 9. trinn*

«På skolen bør elever lære hva rasisme er, hvordan hindre den, og hva som ikke er greit. Hva som er rasistisk. Når man får vekk en type rasisme, så oppstår det en annen form for rasisme. For eksempel kan det først gå ut på hvordan du ser ut, så kan det gå ut på kultur. Så hvis man skal utrydde rasisme, bør man utrydde alle former for rasisme.» *Elev 9. klasse*

«Det bør begynne allerede på barneskolen og konsepter bør introduseres over tid. Og introdusere det på riktig tid. Men ikke introdusere det der det ikke er et problem, da kan du lære barna begreper som de begynner å bruke som de ikke visste om fra før.» *Elev 8. trinn*

«På barneskolen var det mer direkte rasisme, og det kom av at vi ikke hadde lært noe om rasisme. Så jeg tenker det er lurt å lære om rasisme tidlig på barneskolen, lære om forskjeller og respekt.» *Elev vgs.*

❹ Mer kunnskap om samisk kultur, språk og om fornorskningspolitikken

Samiske elever var tydelige på at lærerne trengte mer kunnskap om samisk kultur, historie og fornorskningspolitikken. Mange av elevene fortalte at de måtte fortelle om det samiske høyt i klassen, og at dette kunne føles ubehagelig, spesielt om de ikke var blitt spurt på forhånd. Noen elever fortalte også at de opplevde at lærebøkene var feil, og at det fortsatt var mye stereotypiske fremstillinger av samer.

❺ Lytt til oss og ta oss på alvor!

Elevene var tydelige på at lærere og andre ansatte i skolen måtte ta elever på alvor når de meldte om rasistiske ord og handlinger de hadde blitt utsatt for, og at de voksne ikke måtte avfeie elevene. Når de voksne i skolen snakker for lite om rasisme og ikke er oppmerksom på at rasisme skjer i skolen, så blir terskelen for høy for å si ifra, mente elevene. Læreren må være åpen og kunne ta samtalene og spørsmålene som dukker opp når rasisme skjer, eller i timen.

Elevene foreslo også at skolen skulle involvere elevene i spørsmålet om hvordan skolen skulle forebygge og stoppe rasisme i skolen. De mente det var viktig at lærere setter seg inn i elevenes hverdag, samarbeider med dem og spør: Hvordan kan vi sammen stå opp mot rasisme? Skolen kunne også involvere elevrådet.

«DERE MÅ LYTTE.» Elev 7. trinn

«Lærere kan sette seg inn i elevenes hverdag.»

Elev 5. trinn

«Jeg tenker jo at en viktig del av lærerens jobb er ikke bare å lære bort, men å høre på elevene og lage et trygt rom så de kan snakke om hva som helst. Mange lærere sier at de er der for deg, og det er bare å komme og snakke med dem, men når du snakker, så vil ikke de høre, de bare ignorerer deg.» *Elev 9. trinn*

«Jeg synes lærere burde ha en samtale med elevrådet og spørre dem hvordan rasisme pågår på skolen, og lytte på det elevrådet har å si, og så komme opp med tiltak sammen.» *Elev 9. trinn*

«Det bør finnes måter å kunne si ifra anonymt på også. Mange tør ikke si ifra fordi de er redd for å «snitche», eller at det brukes mot dem. Men om det fantes en anonym kanal der man kan sende melding til, så hadde de kanskje turt.» *Elev 10. trinn*

❻ Lær oss ord og begreper, og betydningen bak!

Elever ønsket at lærere i større grad tok tak i de rasistiske ordene som ble sagt og skrevet på skolen, og tok opp i klassen hva ord og begreper betyr, og hvilke historier som ligger bak en del av ordbruken i elevgruppen og samfunnet for øvrig. Uten bevisstgjøring og begrepsavklaring ville et rasistisk språk etablere seg i større grad, og ord som N-ordet ville bli normalisert.

I tillegg ønsket elevene at man i klassen kunne være trygge på hverandre slik at man også kunne snakke om hvordan temaet påvirker. Hvordan er det å være mottaker – å bli sagt rasistiske ord til – og som tilskuer – å overhøre at andre får rasistiske ord mot seg? Og hvordan er det å være avsender – hva ligger bak det at elever sier rasistiske ord? Alt dette burde jobbes med i en trygg dialog, uten at lærere ble sinte eller begynte å kjefte – for da kunne det virke mot sin hensikt.

«Lære barn hva ord betyr, noen ganger brukes ord uten at den som bruker dem, vet betydningen og at det sårer. Voksne må si ifra og forklare hvorfor kommentaren eller handlingen er rasistisk, til barn.» *Elev 9. trinn*

«Jeg tror elever bør lære mer om bakgrunnen til de rasistiske ordene som elever bruker, fordi de ikke vet hva ordene betyr.» *Elev 9. trinn*

«Viktig å snakke med barn om hvorfor ordene er ille. En lærer må ta tak i ordene og jobbe med dem i klassen sin.» *Elev vgs.*

❼ Slutt med forskjellsbehandling av elever

Elever ønsket at lærere og andre voksne på skolen skulle passe bedre på at alle elever ble behandlet likt. Noe mange elever var opptatt av, var at elever ble forskjellsbehandlet i skolen. Redd Barna har erfart fra tidligere skolebesøk at elever opplever forskjellsbehandling mellom gutter og jenter, og at elever opplever at lærere kan favorisere enkeltelever og dermed forskjellsbehandle dem.

Under skolebesøkene og medvirkningsprosessene til dette prosjektet ble dette også løftet, men i tillegg opplevde elevene at enkelte lærere forskjellsbehandlet elever også etter hvor melaninrik hud elevene hadde, og hvilken etnisitet de hadde.

Elevene ønsket at lærere ikke skulle ha lave forventninger til dem. Når lærere og andre voksne på skolen hadde lavere forventninger til elever på skolen med for eksempel minoritetsbakgrunn, så smittet det lett over på hvordan andre elever så de elevene, og elevene det gjaldt, fikk mindre tro på seg selv og så mindre muligheter og mindre lyst på ting som skjedde her og nå – men også på fremtida.

«Lærere er pedagoger. De skal være der. Ikke bare lære oss kunnskap i ulike fag, men de skal lære oss å være gode mennesker. Gjennom hele grunnskolen. Problemet er at det kommer veldig an på hvilke lærere du har hatt i grunnskolen. Jeg vet ikke hvordan man skal få det til, men å få til mer likhet i hvordan lærere behandler elever, og få vekk forskjellsbehandlingen. Det tror jeg er nødvendig. Gode og dårlige lærere avgjør hundre prosent hvordan sånne saker tas oss i klasserommet.» *Elev vgs.*

«I stedet for å skape forskjeller må man sørge for å minske forskjeller. Ikke fjerne alt, men lære å respektere forskjeller og behandle alle likt, ikke i forhold til hvem de er.» *Elev 10. trinn*

❽ Mangfold og representasjon

Mangfold og representasjon er noe flere elever snakket om i våre skolebesøk. De mente at lærere kunne bli flinkere til å vise mangfold i undervisningen sin. De ville at lærere skulle variere i sine undervisningsopplegg, og hjelpe elevene med å velge ulike typer kilder som hadde mer mangfold i seg.

«Få inn mer mangfold i klasserommet gjennom hvordan de legger opp undervisningen sin. Lærere må få inn flere ulike kilder som viser mangfold, så de ikke bare viser hvite mennesker. Og de må kunne undervise hva rasisme er, og hva diskriminering er, hvor mye det er av det i samfunnet og hva det kan gjøre med mennesker.» *Elev vgs.*

«Det at det er mye fokus på kristendom i KRLE, gjør at elever ikke får så mye forståelse for andre religioner og tradisjoner. Hvis det var mer om andre kulturer i KRLE, hadde det kanskje bidratt til å bryte ned fordommer.» *Elev vgs.*

❾ Foreldre må kobles på

Elevene var opptatt av at foreldre må kobles på og at skolen og foreldre må samarbeide. De mente at skolen kan bidra til å gi foreldre opplæring og kunnskap om tema og formidle et tydelig budskap om nulltoleranse mot rasisme. Elevene foreslo at rasisme snakkes om på foreldremøter og FAU-møter og dermed blir et gjentagende tema som diskuteres i foreldregruppen og bidra til å støtte opp under arbeidet som gjøres i skolen.

«Lærere og foreldre må snakke om det samtidig – vise alvor og snakke om det flere ganger». *Elev 9.trinn*

❿ Samarbeid med andre skoler

I noen av gruppesamtalene foreslo elevene at skoler i større grad bør samarbeide på tvers og lære av hverandre. De foreslo felles samlinger og kunnskapsdeling, og spesielt at skoler som har god erfaring med å jobbe systematisk mot fordommer og rasisme kunne dele sine erfaringer og tips.

«Kan lærere møtes på tvers av skoler og lære mer om rasisme og snakke sammen? Få se en PowerPoint med de viktigste fakta. Spesielt de lærerne som i dag ikke hører og ikke bryr seg, bør få lære av andre lærere som gjør det bra.» *Elev 9. trinn*

«Bli kjent med mennesker som har en annen kultur enn deg.»
Elev 7. trinn

BARNAS RÅD
– HVA KAN ELEVENE GJØRE SELV?

Her presenteres barn og unges råd til hvordan elever selv kan bidra til å forebygge og bekjempe fordommer og rasisme i skolen.

❶ Inkludering er viktig! Vær en god venn!

Elevene var opptatt av det å være en god venn og være inkluderende. Det mente de var noe av det viktigste elever kan gjøre for å bidra til å skape et godt og trygt miljø i klassen og forebygge fordommer og rasisme. De snakket om det å være gode med hverandre, passe på at alle får være med og bli inkludert.

«Det må være å være inkluderende. Vi må forebygge fordommer. Fordommer er noe vi har fra vi er veldig unge.» *Elev vgs.*

«Ikke dømme noen før du blir kjent med dem.» *Elev 7. trinn*

«At alle folk respekterer andre religioner.» *Elev 7. trinn*

«Bli kjent med og få venner som er fra et annet land enn deg.»

Elev 7. trinn

«All lives matter.» Vi skrev det fordi vi tenker at man må tenke på at selv om andre sier noe rasistisk, så skal ikke vi tenke det. Alle er like mye verdt.» *Elev 5. trinn*

«Unngå å si slemme ord og snakk hyggelig til andre. Bli venner med andre.» *Elev 7. trinn*

❷ Tenk over egne fordommer og vit hva rasisme er

Elevene trakk frem at det er viktig å tenke over hvilke fordommer man selv har, og jobbe for å motarbeide dem. Første steg for dette var å bli bedre kjent med alle elever i klassen, ta godt imot nye elever på skolen, og ikke dømme andre. Det var også viktig at elever vet hva rasisme er, så de kan motarbeide det og være en god venn.

«Si hei når du møter nye mennesker, eller når noen er ny på skolen.»

Elev 5. trinn

«Være en god venn og ikke dømme noen før du blir kjent med dem.» *Elev 5. trinn*

❸ Støtt den som blir utsatt for rasisme

Elevene var tydelige på at det er viktig å trøste og støtte den som blir utsatt for rasisme, og vise at det som skjedde, ikke var greit. Flere snakket om at det kan være vanskelig for de som selv er utsatt å si ifra eller håndtere situasjonen. Da er det spesielt viktig å være der for personen i etterkant og hjelpe til med å dokumentere hendelsen og være med og si ifra til en voksen i etterkant.

«Støtte og trøste den som opplever rasisme, og si at «du er god nok som du er».» *Elev 5. trinn*

«Barn kan si ifra at rasisme er feil.» *Elev 7. trinn*

«Det er vanskelig for folk å si imot og si nei. Jeg tror det er lettere å si nei for noen andre.» *Elev vgs.*

4 Språkbruk. Pass på hva du sier til og om hverandre

Som rapporten viser, er det mye rasistisk språkbruk som fort kan bli normalisert i elevgruppen hvis man ikke tar tak i det med en gang. Her mente elevene at det er viktig med dialog og refleksjon rundt eget språkbruk, og at elever selv og sammen med med-elever i klassen og læreren aktivt må jobbe for få bukt med sårende, fordomsfulle og rasistiske ord og kommentarer.

«Ikke bruk N-ordet.» *Elev 7. trinn*

«Barn kan la være å si ting om andre.» *Elev 7. trinn*

«Tenke over hvilke ord man bruker om andre.» *Elev 5. trinn*

«Barn kan tenke gjennom det de skal si, før de sier ting. Er det snilt? Er det sant? Er det nødvendig?» *Elev 7. trinn*

5 Si stopp og si ifra om du er vitne til rasisme!

Et råd som mange elever fremhevet i våre samtaler med dem, var at det er viktig å gripe inn og si ifra at det ikke er greit hvis man er vitne til rasisme. Flere nevnte at det kan være vanskelig å si ifra, spesielt hvis man opplever rasismen selv, eller det er noen man ikke kjenner som utøver rasismen. I de tilfellene mente elevene, at det er viktig å si ifra til en voksen.

Det å si ifra til en voksen, eller «snitching», påpekte noen at ikke er akseptert blant mange ungdommer, men de mente at når det gjelder rasisme, så er det såpass alvorlig at man må si ifra uansett, «det er ikke snitching».

«Si ifra til en voksen du stoler på, si ifra til læreren eller rektor.»

Elev 5. trinn

«Demonstrer i gatene og si «Stopp rasisme!» *Elev 7. trinn*

«Snakk med en voksen hvis noen er rasistiske mot dem.» *Elev 7. trinn*

«Man kan si stopp. Og hvis man ikke hører, kan man si det til en lærer.» *Elev 9. trinn*

«Man kan si ifra. Folk opplever det som snitching, men det er viktig å si ifra.» *Elev 9. trinn*

«Seriøst, hvis begge tar det på alvor når man sier ifra, så er det ikke snitching.» *Elev 9. trinn*

«Elevrådet, skolerådgiver eller skolehelsetjeneste eller miljøkoordinator kan være personer som elever kan si ifra til.» *Elev 10. trinn*

«Spørre den som sa noe rasistisk, hvorfor vedkommende gjorde det. Fortelle dem at det ikke er greit, og hva rasisme gjør med dem av oss som opplever det.» *Elev 7. trinn*

«Si ifra til de som sier noe rasistisk, at det ikke er greit» *Elev 5. trinn*

«Hvis de har opplevd rasisme selv, kan de ringe 116111. Hvis de ser noen i klassen, ta kontakt med læreren.» *Elev 7. trinn*

BARNAS RÅD – HVA KAN FORELDRENE GJØRE?

Her presenteres barn og unges råd til hvordan foreldre kan bidra for å forebygge og bekjempe fordommer og rasisme i skolen:

❶ Ha nulltoleranse for rasisisme

Barn og unge ønsker at foreldre er tydelige og griper inn om de overhører kommentarer eller er vitne til hendelser som kan være sårende, fordomsfulle eller rasistiske. Men som eleven i sitatet nedenfor påpeker, er det viktig å ikke straffe eller kjefte, men utforske hvorfor det skjedde, og hvor holdningene som ligger bak, kommer fra. Foreldre bør både være oppmerksomme på å snakke med den som utsetter andre for rasisme, og støtte og snakke med den som er utsatt.

«Vær strengere hvis du hører noen som antyder rasisme.» *Elev 7. trinn*

«En grunnleggende feil mange voksne gjør, er at de starter å kjefte og smelle. Det er veldig mye mer produktivt å spørre: Hvorfor sier du dette? Hva er begrunnelsen til det? Hva betyr ordene? Ofte kan barn ikke svare på det, og da skaper det et rom for å kunne ta den praten.» *Elev vgs.*

❷ Hør på det barna sier, og støtt barnet!

I de fleste samtalene vi hadde på skolebesøk, var elevene enige om at foreldre har en viktig rolle for å støtte og lytte til barn og ungdommer som utsettes for rasisme, og skape et trygt rom for å kunne ta opp temaer. I det er det viktig å la barn og unge selv styre samtalen og ikke presse dem til å snakke om noe de ikke selv tar initiativet til. Elevene mente også at det var svært viktig anerkjenne barnet, og å ikke avfeie det barn og unge sier, eller følelsene de viser.

❸ Innhent kunnskap og snakk med barn om hva rasisme er

Elevene var tydelige på at det er de voksnes ansvar å gi barn og unge kunnskap og veilede dem i hvordan de kan håndtere fordomsfulle og rasistiske kommentarer og hendelser. Elevene har påpekt at mange holdninger og kommentarer er noe de får hjemmefra, fra foreldre. Det er viktig at foreldre er bevisst på egne holdninger, er villige til å utforske disse og endre dem.

«Si til ungen din at han ikke skal være rasist.»

Elev 5. trinn

«Voksne kan lære barna sine at alle er like mye verdt uansett hudfarge.» *Elev 5. trinn*

«Foreldre kan passe på at folk vet at rasisme er feil.» *Elev 7. trinn*

«Foreldre må lære barna om hva rasisme er.» *Elev 5. trinn*

❹ Vær en inkluderende og antirasistisk rollemodell

Elevene ønsket at foreldre går foran som et godt forbilde og en god rollemodell. Det mener elevene at innebærer at de er inkluderende med alle barn og foreldre i klassen, blir kjent med ulike typer mennesker og inviterer forskjellige barn i klassen med hjem. Det var også viktig at foreldrene var et godt forbilde, og at de ikke selv sa rasistiske eller fordomsfulle ting om andre, og at de ikke gjorde forskjell på folk.

«Snakk med unger som har en annen hudfarge.» *Elev 5. trinn*

«Bli kjent med mennesker som har en annen kultur enn deg.»

Elev 7. trinn

«Ikke si til barn at de ikke får lov å snakke med barn fordi de ser annerledes ut.» *Elev 5.trinn*

«Foreldre må gå frem som gode eksempler og vise barna at alle skal behandles likt.» *Elev 5. trinn*

❺ Snakk med og samarbeid med andre foreldre og skolen

I mange av våre samtaler med elever trakk de frem viktigheten av at foreldre snakker sammen og samarbeider med hverandre og med skolen. De foreslår at rasisme og språkbruk bør være et tema på foreldremøter, og at FAU kan bidra til å skape en arena der foreldre kan få kunnskap og diskutere spesifikke hendelser.

«Snakke ofte med de rundt seg, og passe på at de ikke opplever rasisme og ikke gjør det mot andre.» *Elev 7. trinn*

«Foreldre kan snakke mer med andre foreldre og samarbeide.» *Elev 7. trinn*

«Foreldre kan samarbeide med skolen og snakke om rasisme på foreldremøter.» *Elev 7. trinn*

BARNAS RÅD – IDRETT OG FRITIDSKLUBBER UTEN RASISME

Her presenteres barn og unges råd til hvordan rasisme i idretten og på fritidsklubber kan forebygges og bekjempes:

Mange av rådene som elevene hadde til fritidsarenaen handlet om det samme som de rådet til skolen, lærere og foreldre. Det handler om å få kunnskap, at voksne er observante og snakker med hverandre for å sikre inkludering og skape en trygg arena for barna. Noe av det de trakk fram som viktigst var å gripe inn når noen er rasistisk og vise at det har en konsekvens, samtidig som den som blir utsatt ivaretas.

❶ Ha nulltoleranse mot rasisme

Det trengs flere arenaer der det er nulltoleranse mot rasisme. Noen elever opplevde en del rasisme på fotballbanen, mens mange ungdommer trakk frem fritidsklubber og «spillhuset» som fritidsarenaer som var langt bedre på å ha nulltoleranse mot rasisme. Der kunne ungdommer som var rasistiske, bli kastet ut. Da skapes det en trygg arena. Om du ikke har en trygg arena på skolen så har du i hvert fall en trygg arena å gå til på fritida.

«Hvis noen sier noe rasistisk på fotballbanen, bør de sendes av banen. De som hører eller ser hva som skjer, må si ifra til dommeren eller treneren.» *Elev 7. trinn*

«Det er viktig å snakke med foreldrene til den som sier noe rasistisk.» *Elev 5. trinn*

❷ Innhent kunnskap om fordommer og rasisme, og hva det gjør med barn og ungdom.

❸ Vær observant og lytt til barn og unge som forteller om rasisme.

«Husk å snakke med de som ble utsatt for rasisme, hør hvordan det går med dem.»

Elev 5. trinn

REDD BARNAS ANBEFALINGER

REDD BARNAS ANBEFALINGER TIL SKOLER

Basert på barn og unges erfaringer og innspill samt innspill fra skoleansatte og andre fagpersoner som Redd Barna har snakket med, har vi her anbefalinger for hvordan skoler kan jobbe forebyggende og aktivt mot fordommer og rasisme i skolen. Elever og foreldre må involveres og få innflytelse i dette arbeidet, for å få til endring som bidrar til en tryggere og mer inkluderende skole for alle barn.

1 Nulltoleranse mot rasisme

Skolen må ha nulltoleranse mot krenkelser som mobbing, vold, trakassering og diskriminering, herunder rasisme. Elevene ønsket at lærere skulle vise nulltoleranse mot rasisme, som del av et mer kontinuerlig og systematisk arbeid mot rasisme i skolen.

2 Bruk aktivitetsplikten!

Det er helt klart et behov for at alle ansatte i skolen får kunnskap om fordommer og rasisme, hvordan det påvirker barnet selv og også klassefellesskapet. Skolepersonell må få opplæring i hvordan de kan følge med, gripe inn, varsle, undersøke og sette inn tiltak mot rasisme. Dette er en del av aktivitetsplikten til skoleansatte. Dersom eleven fortsatt ikke har et trygt og godt skolemiljø etter at saken er tatt opp med rektor, kan eleven eller foreldrene melde saken til statsforvalteren.

3 Øk elevers kunnskap om sine rettigheter

Det er helt avgjørende at elever kjenner til sine rettigheter i lovverket. Svært mange elever som Redd Barna har snakket med, kjenner ikke til sine rettigheter i skolen. Mye tyder på at skoler er gode til å informere foreldre på høstens foreldremøte, men at de glemmer å informere elevene om deres rettigheter. Skolens informasjonsplikt i opplæringsloven skal sikre elever god informasjon.

4 Forankring hos ledelsen og skoleeier

Forebygging og håndtering av fordommer og rasisme i skolen må bli en integrert del av skolens kontinuerlige og systematiske arbeid, for å skape et trygt og godt skolemiljø, og for forebygging av mobbing. Det er viktig at hovedansvaret for dette ikke ligger hos hver enkelt lærer, men at det løftes til systemnivå.

Ansvaret må ligge hos skoleledelsen og skoleeier. Ledelsen må sette tydelige mål for arbeidet, sikre kontinuerlig bevissthet og kunnskapsheving om temaet og sikre at lærerne har tilstrekkelig kunnskap, tid og ressurser. I rekruttering av ansatte bør ledelsen tenke på representasjon og mangfold.

5 Oppdater skolens planer og reglement

Når et så stort antall barn og ungdommer melder om at rasisme ikke blir tatt på alvor og tatt tak i på skolene, bør skoler oppdatere sine planer og årshjul om hvordan skolen jobber for å sikre elever et trygt og godt skolemiljø, og skolens ordensreglement, så rasisme ikke går under radaren til de voksne.

6 Skolekultur og felles forståelse

Det må snakkes om fordommer og rasisme jevnlig i skolen både på møter og på planleggingsdager, for å sikre en felles forståelse og refleksjon i lærerstaben og i øvrig skolepersonell om hvordan dette skal jobbes med gjennom året.

Elever på mange av skolene og innspillsmøtene snakket om forskjellsbehandling og lavere forventninger fra lærere, noe det er viktig at skoler tar tak i så det ikke forekommer. Hva lærere sier, og hvordan lærere handler i klasserommet, påvirker i stor grad hvordan elevene ser på hverandre og deres relasjoner seg imellom.

7 Elevmedvirkning og elevråd

Involver elevene og elevrådet i det forebyggende arbeidet mot fordommer og rasisme i skolen. Når elever foreslår og sier ting, har de rett til og vil bli lyttet til og tatt på alvor. De vil også vite over tid hvordan skolen følger opp det de har foreslått. Hvis elevene selv tar eierskap til dette arbeidet, kommer skoler lenger enn hvis alt er voksenstyrt uten barns medvirkning.

Elevene ønsket at lærere skulle vise nulltoleranse mot rasisme, som del av et mer kontinuerlig og systematisk arbeid mot rasisme i skolen.

8 Skap et trygt rom for å si ifra

Mange elever som blir utsatt for rasisme, sier ikke ifra. Det er fordi de har dårlige erfaringer med at det ikke har hjulpet tidligere, de skammer seg og er redde for at det blir verre, og «snitche-kulturen» setter seg så tidlig i elevgruppen. Her må skolen og foreldre samarbeide for å få til en lavere terskel for elever for å kunne si ifra, og for å sikre at det ikke fører til en forverring for den eleven som er utsatt, men at eleven faktisk får oppleve et trygt og godt skolemiljø sammen med medelevene sine.

9 Sett fordommer og rasisme på timeplanen

Skolen må sikre at undervisning om fordommer og rasisme er engasjerende og relevant for elevene og gir mening for deres hverdag. Temaet må integreres i ulike fag gjennom hele året. Det er viktig å snakke om mangfold, markere forskjellige nasjonaldager og sikre at alle elever får ivareta og utvikle sin identitet i et inkluderende og mangfoldig fellesskap.

10 Mangfold i læremidler og flere læringsressurser

Skoleeier og skolen må etterstrebe at lærerne har gode nok lærebøker og tilgang til digitale læringsressursers som også viser mangfold og inkluderer melaninrike og minoriteter på ulike vis, slik at hele elevgruppen kan kjenne seg igjen i lærebøkene og i de digitale læringsmidlene.

11 Snakk om nettvett i skolen og i hjemmet

Elevene på majoriteten av skolene vi besøkte, fortalte at mye av rasismen de opplever eller vitne til, skjer på digitale flater. Økt skjermbruk og tilgang til sosiale medier og online gaming i tidlig alder, påvirker elevenes språkbruk og deres relasjoner seg imellom.

Når det gjelder rasisme på sosiale medier kan dette være ekstra problematisk da innhold spres raskt og blir værende der. Elever fortalte språkbruken er verre og mer utbredt på sosiale medier og i gaming og det bidrar til å normalisere språkbruken i elevgruppen. Det er viktig at lærere og foreldre snakker om sosiale medier og aktivt jobber med nettvett i skolen og i hjemmet.

12 Styrket hjem- og skolesamarbeid

I arbeidet med å forebygge og bekjempe fordommer og rasisme i skolen må foreldregruppen med FAU på banen samarbeide med elevene og skolens ansatte for å få dette til. Foreldre må snakke hjemme om hva rasisme er. De må ta tak i og forklare hva ulike begreper og ord betyr, og hvordan språk og handlinger kan oppleves av mottaker som rasisme og diskriminering. Foreldre må også snakke respektfullt om ulike kulturer og skikker.

REDD BARNAS ANBEFALINGER TIL MYNDIGHETER

Basert på barn og unges erfaringer og innspill samt innspill fra skoleansatte og andre fagpersoner som Redd Barna har snakket med, har vi her samlet noen punkter til hvordan nasjonale og lokale beslutningstakere kan bidra til å forebygge og stoppe fordommer og rasisme på skolen, i fritiden, på nett og i samfunnet.

1 Oppdatere veiledningen ut til skoler

Verken opplæringsloven eller rundskriv om skolemiljø nevner at rasisme er en form for diskriminering og krenkelse. Rundskrivet Skolemiljø Udir-3-2017 gir skoler veiledning om hva de skal gjøre hvis en elev ikke har det trygt og godt på skolen, og om elever og foreldres mulighet til å melde saken til statsforvalteren.

Redd Barna anbefaler at håndtering av rasisme må inn og spesifiseres i veiledningen ut mot skoler, så skoleansatte blir mer oppmerksomme på dette. Vi viser til Prop. 57 L (2022–2023), der departementet poengterer at «Rasisme er ei form for diskriminering og blir derfor omfatta av krenkingsomgrepet».

2 Gi barn og ungdom kunnskap

Det må utvikles informasjonsmateriell tilpasset elever på alle alderstrinn om deres rettigheter i lovverket. Barn og unge må få vite om når man kan si ifra, og hvordan man kan gjøre det – både hvis man opplever rasisme på skolen og i fritiden og på nett. De må også få vite i hvilke tilfeller rasisme bør dokumenteres og anmeldes til politiet. Barn og unges stemmer må løftes til lærere og lærerstudenter, og dette må gjøres gjennom god, meningsfull og reell medvirkning.

3 God kunnskap og kompetanse til lærerstudenter og skoler

Lærere og øvrig skolepersonell, samt lærerstudenter, må få kunnskap om hva fordommer og rasisme er, og gi skoleansatte kunnskap om hvordan de kan følge med, gripe inn, varsle, undersøke og sette inn tiltak mot rasisme. Det er viktig at lærerstudenter får denne kompetansen allerede i lærerutdanningen, og at det tilbys kurs og etterutdanninger om dette temaet.

4 Økt lærertetthet og styrket lag rundt eleven

Elevene foreslo at flere lærere og voksne i skolen kunne bidra til mindre rasisme. Som eksempler på innspill trakk noen elever fram at det kunne være to lærere i hvert klasserom, eller at læreren hadde hjelp av en assisterende lærer, eller at det måtte mindre klassestørrelser til hvis det var kun én lærer i klassen. Da mente elevene det ville bli lettere å følge opp elevene og ta tak i rasistiske og andre vonde hendelser som skjer i elevgruppen.

5 Mangfold i læremidler og flere læringsressurser

Myndighetene må sikre at skoler har tilgang på gode undervisningsressurser og læremidler som gjenspeiler mangfoldet i samfunnet, og som inkluderer melaninrike og minoriteter på ulike vis, slik at hele elevgruppen kan kjenne seg igjen i lærebøkene og i de digitale læringsmidlene. Minoriteter og urfolk sine perspektiver må løftes og de må selv få mulighet til å være med i utviklingen av læremidler, slik at læremidlene blir av, med og for de som har opplevd eller opplever fordommer og rasisme.

6 Mer kunnskap om samisk kultur, språk og historie

Det trengs mer kunnskap til lærere og lærerstudenter om samisk språk, kultur og fornorskingspolitikken. Myndighetene må sikre tilstrekkelig med lærebøker og læringsressurser om samisk kultur, språk og fornorskingspolitikken. Kvaliteten på undervisningsmateriellet må kvalitetssikres, slik at innholdet er riktig og relevant for samiske elever og samiske lærere.

7 Representasjon i lærerutdanningen og lærerstillinger

Økt representasjon inn i skolen er viktig for å sikre ulike perspektiver inn i undervisningen og for at elever skal få ulike rollemodeller som de kan identifisere seg med. Elevene trenger lærere som speiler dem. Det må også gjøres grep for å rekruttere flere med minoritetsbakgrunn og melaninrike personer til lærerutdanningen og til lærerstillinger.

Elevene ønsket at politikere ikke skal komme med fordomsfulle utsagn eller hatytringer mot minoritetsgrupper og urfolk, og de påpekte at politikere har et stort ansvar, og at de må være gode forbilder.

8 God informasjon og veiledning

Det må utvikles god informasjon og materiell som kan veilede foreldre, idretten, fritidsklubber og andre som er med eller jobber direkte med barn og ungdom, om hvordan man sammen kan forebygge og bekjempe fordommer og rasisme. Det må også utvikles informasjonsmateriell om hva man skal gjøre hvis man selv blir utsatt for rasisme eller er vitne til at rasisme skjer.

9 Vær gode forbilder

Elevene ønsket at politikere ikke skal komme med fordomsfulle utsagn eller hatytringer mot minoritetsgrupper og urfolk, og de påpekte at politikere har et stort ansvar, og at de må være gode forbilder.

10 Regjeringens handlingsplan mot rasisme og diskriminering

Redd Barna vil særlig oppfordre lokale og nasjonale myndigheter til å følge opp tiltakene i regjeringens handlingsplan (2024-2027) og sikre midler til gjennomføring. Spesielt tiltakene 17, 18 og 19, som handler om å sikre trygge og gode skolemiljø og rasisme i utdanningsløpet, tiltak 20, som handler om mangfoldsrådgivere, og tiltak 22 om økt kunnskap om rasisme og diskriminering i helsestasjons- og skolehelsetjenesten, er relevante for å styrke skolens arbeid mot rasisme og sikre at elever som utsettes for rasisme, får den støtten de trenger.

RESSURSER

REDD BARNAS RESSURSER

Redd Barna skal våren 2024 lansere et undervisningsopplegg om fordommer og rasisme, og et metodehefte om hvordan skoler kan jobbe forebyggende mot fordommer og rasisme.

NRK Super har utviklet gode og informative filmer om temaet fordommer og rasisme, som vi anbefaler deg å se på sammen med elevene for å lære elevene om fordommer,rasisme og hvordan vi kan gjenkjenne, stå opp mot og bekjempe rasisme.
Undervisningsopplegg til filmene fra NRK Super, finner du her: reddbarna.no/skole/rasisme

Ingen utenfor og **Nettvett** er Redd Barnas ressurser og materiell til for å involvere elever og foreldre i arbeidet med å skape trygge og gode klassemiljøer, og for å forebygge mobbing. Her finner dere relevante ressurser for å jobbe med språkbruk, nettvett, skape et trygt og godt klassemiljø og fremme et godt hjem–skole-samarbeid.
reddbarna.no/ingenutenfor og
reddbarna.no/nettvett

Det magiske klasserommet er Redd Barnas interaktive undervisningsmateriell, og det kan brukes for å jobbe videre med temaene barns rettigheter og FNs bærekraftsmål. For eksempel er det et eget temarom i ressursen om ikke-diskriminering.
reddbarna.no/klasserom

Rasisme - vær en god antirasist!
Les mer om rasisme og finn foreldretips på Redd Barna sine nettsider:
reddbarna.no/vart-arbeid/barn-i-norge/rasisme

ANDRE RESSURSER

Dembra tilbyr et bredt utvalg av undervisningsopplegg for å forebygge gruppefiendtlighet, fordommer, rasisme, antisemittisme og udemokratiske holdninger.
dembra.no/no/dembra-skole
Særlig øvelsen «Vi og de andre» fra Dembra anbefales til videre arbeid om fordommer:
dembra.no/no/opplegg/vi-og-de-andre

Holocaustsenteret tilbyr omvisning, skolebesøk, kurs for lærere og undervisningsopplegg til klasserommet. Holocaustsenteret har frem til desember 2023 utstillingen U/Synlig om hverdagsrasisme i Norge, som skoleklasser kan besøke:
hlsenteret.no/utstillinger/
midlertidig/u-synlig-hverdagsrasisme-i-norge.html

Aldri mer 22. juli er en gratis nettressurs om rasisme, som skal lære elever om rasisme og etnisk diskriminering. Bak ressursen står Antirasistisk Senter: aldrimer22juli.no

Skjellsord i skolegården er et enkelt pedagogisk opplegg til tre kortfilmer som lærere kan bruke for å bekjempe bruken av skjellsord i skolegården:
norskfolkehjelp.no/skjellsord

Amnesty, NIM og Catalysts har utviklet et undervisningsopplegg og lærerveiledning om tilskuerintervensjon og det de kaller SOS-metoden. Dette er et verktøy for å kunne reagere når andre utsettes for hets, rasisme og diskriminering.
amnesty.no/undervisningsopplegg-sos-metoden

AKTUELLE BØKER OM TEMAET

«Håndbok mot rasisme» av Minotenk:
minotenk.no/gratisbok-handbok-mot-rasisme/

«Hva er rasisme?» – Minihåndbok skrevet av Sindre Bangstad og Cora Alexa Døving

«Rasismens Poetikk» – av Guro Sibeko

«Håndbok for unge antirasister»
– av Tinashe Williamson

BARNEKONVENSJONEN I KORTVERSJON
– omskrevet for barn av Redd Barna

1 Barnealderen
FNs barnekonvensjon gjelder for alle barn under 18 år.

2 Ingen diskriminering
Ingen barn skal forskjellsbehandles på grunn av sin egen eller foreldrenes kultur, hudfarge, kjønn, språk, religion, bakgrunn, funksjonsnedsettelse eller mening.

3 Til barnets beste
Voksne skal gjøre det som er best for barna.

4 Statens ansvar
Staten har ansvar for at alle barn får rettighetene sine oppfylt.

5 Foreldreveiledning
Staten skal respektere foreldrenes eller andre nære personers rett og plikt til å gi barna de rådene som de mener er best for barnet

6 Liv og framtid
Alle barn har rett til å vokse opp, utvikle seg og ha en framtid.

7 Navn og nasjonalitet
Alle barn har rett til å ha et navn og å høre til et land. De har også rett til å kjenne til foreldrene sine og få omsorg fra dem, så langt det er mulig.

8 Identitet
Alle barn har rett til å ha sin egen identitet og få være den de er.

9 Bo med foreldrene
Alle barn har rett til å bo sammen med foreldrene sine, bortsett fra når dette ikke er bra for barna.

10 Gjenforening av familien
Alle barn som ikke bor i samme land som foreldrene sine, har rett til å ha kontakt med begge og til å søke om å få bo sammen.

11 Bortføring til utlandet
Ingen har lov til å ta barn ulovlig ut av landet sitt eller holde dem i utlandet ulovlig.

12 Å si sine meninger og bli hørt
Alle barn har rett til å si sine meninger og ha innflytelse i saker som angår dem.

13 Ytringsfrihet
Alle barn har rett til å finne, få og spre informasjon, så lenge det ikke bryter med andres rettigheter.

14 Tanke- og religionsfrihet
Alle barn har rett til å tro og tenke på det de selv ønsker, og bli respektert for det.

15 Organisasjonsfrihet
Alle barn har rett til å delta i organisasjoner og på samlinger.

16 Privatliv
Alle barn har rett til privatliv.

17 Informasjon og medier
Alle barn har rett til å få informasjon som er tilpasset barn, og de skal beskyttes mot skadelig innhold.

18 Foreldreansvaret
Alle barn har rett til å bli oppdratt av begge foreldrene sine, hvis det er mulig.

19 Beskyttelse
Ingen barn skal utsettes for fysisk eller psykisk skade eller misbruk.

20 Barn som ikke bor med familien
Alle barn som ikke bor med foreldrene sine, har rett til å få beskyttelse og hjelp.

21 Adopsjon
Adopsjon skal skje til barnets beste. Det betyr at den som blir adoptert, skal få det bedre ved å bli adoptert.

22 Flyktningbarn
Alle barn som er flyktninger, har rett til å få den hjelpen og beskyttelsen de trenger.

23 Barn med funksjonsnedsettelser
Alle barn med psykiske og fysiske funksjonsnedsettelser har rett til tilrettelegging, slik at de kan delta, utvikle seg og ha opplæring på lik linje med andre barn.

24 Helse
Alle barn har rett til et godt helsetilbud.

25 Barn i fosterhjem eller på institusjon
Alle barn som ikke bor med familien sin, har krav på at myndighetene følger dem opp og sikrer at de har det bra der de bor.

26 Økonomisk hjelp
Alle barn har rett til økonomisk hjelp hvis foreldrene deres ikke har nok penger til å gi dem en trygg og god oppvekst.

27 Levestandard
Alle barn har rett til å ha god nok levestandard, slik at de kan utvikle seg og ha en meningsfull hverdag.

28 Skole
Alle barn har rett til å gå på skole og ta utdanning.

29 God skole
Alle barn har rett til å gå på en god skole, der de får utvikle seg på ulike måter og får respekt for menneskerettighetene, natur og forskjellige kulturer.

30 Urfolk og minoriteter
Alle barn fra urfolk eller minoriteter har rett til sammen med andre i sin gruppe å snakke sitt eget språk, ha sin egen kultur og sin egen tro.

31 Lek og fritid
Alle barn har rett til lek, fritid og hvile, og til å delta i kunst- og kulturliv.

32 Arbeid
Alle barn har rett til at arbeid ikke skal gå utover skole og helse. Arbeid skal ikke være farlig eller skadelig.

33 Narkotika
Alle barn har rett til å bli beskyttet mot narkotika.

34 Seksuell utnyttelse
Alle barn skal beskyttes mot seksuell utnyttelse og misbruk.

35 Bortføring
Bortføring og salg av barn er ulovlig.

36 Beskyttelse mot utnyttelse
Alle barn skal beskyttes mot utnyttelse som kan være skadelig.

37 Fengsel, straff og tortur
Alle barn som har brutt loven, har rett til at straffen ikke skal være skadelig, og at fengsel brukes som siste utvei. Barn må aldri behandles på en umenneskelig eller nedverdigende måte.

38 Barn i krig og konflikt
Alle barn har rett til beskyttelse mot krig og konflikt. Barn skal aldri bli brukt som soldater.

39 Hjelp
Alle barn som har opplevd noe vanskelig eller skadelig, har rett til hjelp.

40 Lovbrudd
Alle barn som har brutt loven, har rett til å bli behandlet med respekt og rettferdighet.

41 Når andre lover er bedre
Hvis andre nasjonale eller internasjonale lover er bedre for barn, skal de følges i stedet for FNs barnekonvensjon.

42 Kunnskap
Alle barn har rett til å kjenne til FNs barnekonvensjon og rettighetene sine. Staten skal gjøre barns rettigheter kjent for alle barn og voksne.

Redd Barna understreker at denne kortversjonen er en svært forenklet versjon.

«På skolen bør elever lære hva rasisme er, hvordan hindre den, og hva som ikke er greit. Hva som er rasistisk. Når man får vekk en type rasisme, så oppstår det en annen form for rasisme. For eksempel kan det først gå ut på hvordan du ser ut, så kan det gå ut på kultur. Så hvis man skal utrydde rasisme, bør man utrydde alle former for rasisme.»

Elev 9. klasse